

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

**Archeologie železné opony
(vybraný úsek na Chebsku)**

Nikola Krausová

Plzeň 2017

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra archeologie

Studijní program Archeologie

Studijní obor Archeologie

Diplomová práce

Archeologie železné opony

(vybraný úsek na Chebsku)

Nikola Krausová

Vedoucí práce:

doc. PhDr. Pavel Vařeka, PhD.

Katedra archeologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2017

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Plzeň 2017

.....

Poděkování:

Ráda bych poděkovala všem bývalým členům Pohraniční stráže, kteří mi poskytli rozhovory, cenné rady, typy a fotografie. Dále bych ráda poděkovala vedoucímu práce doc. PhDr. P. Vařekovi, Ph.D. a Mgr. Martinovi Váňovi, za jejich pomoc a konzultace. Nakonec děkuji Archivu bezpečnostních složek v Kanicích, za poskytnuté dokumenty.

Obsah

1. Úvod	1
1. Cíle a metoda práce	2
2. Přehled dosavadního archeologického zkoumání	2
2.1 Archeologie konfliktů	3
2.2 Archeologie studené války	4
2.3 Možnosti získání pramenů	5
3. Charakteristika regionu	7
3.1 Zaniklá vesnice Nové Mohelno	8
4. Historický kontext	9
4.1 Vysvětlení pojmů	10
4.2 Vývoj po roce 1945	10
4.3 Vznik hraničního pásma a odsun obyvatelstva	11
4.4 Vývoj železné opony	12
5. Prostředky obrany státních hranic	14
5.1 Technické a ženíjní prostředky OSH	14
5.1.1 Nástražná osvětlovadla	14
5.1.2 Lesní průseky	14
5.1.3 Kontrolní orný pás	15
5.1.4 Drátěný zátaras	15
5.1.5 Elektrický drátěný zátaras	16
5.1.6 Zaminování drátěného zátarasu	17
5.1.7 Ostatní	18
5.2 Další prostředky OSH	18
5.2.1 Služební psi	18
6. Pohraniční stráž	19
6.1 Vznik a vývoj Pohraniční stráže	19
6.2 Organizace PS	21

6.3	Organizační struktura	22
7.	Výzkum.....	23
7.1	Použité metody	23
7.2	Vývoj brigády a její organizace.....	26
8.	Rota Mohelno na základě antropologického výzkumu.....	29
8.1	Vznik železné opony na rotě a její organizace	29
8.2	Uspořádání budov na rotě.....	32
8.3	Vojenská každodennost	33
8.4	Zrušení Mohelenské roty	35
9.	Nalezené objekty na lokalitě.....	36
9.1	Druhy nalezených objektů	36
9.1.1	Obrana rot.....	36
9.1.2	Palebné objekty	37
9.1.3	Pozorovatelný a spojení	38
9.2	Popis jednotlivých objektů	39
9.3	Současný stav roty Mohelno.....	46
10.	Závěr a diskuze	48
11.	Summary	50
12.	Seznam použité literatury a pramenů:.....	51
13.	Internetové zdroje:	54
14.	Přílohy.....	56

1. Úvod

„Od Štětína na Baltu až po Terst na Jadranu byla napříč celým kontinentem spuštěna železná opona. Za touto linií leží všechna hlavní města starých států střední a východní Evropy. Varšava, Berlín, Praha, Vídeň, Budapešť, Bělehrad, Bukurešť a Sofie, všechna tato proslulá města i s obyvatelstvem jejich zemí se ocitla v oblasti, kterou musím nazvat sovětskou sférou, a všechna jsou vystavena nejen té či oné formě sovětského vlivu, ale i vysoké a v mnoha případech rostoucí míře ovládnutí z Moskvy. Téměř ve všech případech byl nastolen policejní stát a prozatím nikde, s výjimkou Československa, neexistuje skutečná demokracie.“

Winston Churchill 1946

Člověk se svou činností zapisuje do krajiny poměrně výrazně a stopy po jeho aktivitách zůstávají v krajině na pohled dlouho patrné. Jedním z lidských zásahů, které jsou v dnešní době v krajině zcela zřejmé, jsou stopy tzv. ženižně-technických opatření bývalé Pohraniční stráže (Vaněk 2013, 9). Změny, které se uskutečnily v bývalém československém pohraničí mezi léty 1945 a 1989 jsou obrovské. Tyto změny zcela jistě zasáhly všechny sféry, od již zmíněné kulturní krajiny, její užívání, skladbu přírodního prostředí, vegetaci, a dokonce i chování zvěře, a to od Aše až po Bratislavu. Tyto změny nezasáhly ovšem jen přírodní prostředí, ale především sféru sociální, ekonomickou, kulturní i etnicitní (Jílek a kol. 2010, 2).

Železná opona se na více jak čtyřicet let stala symbolem krutosti komunistického režimu. Jejím úkolem bylo neprodyšně uzavřít země sovětského bloku a zabránit tak občanům uprchnout za západ. Zároveň po sobě zanechala nesmazatelnou fyzickou stopu, ve formě různých útvarů. Tyto útvary po sobě z archeologického hlediska zanechaly množství objektů, které dnes můžeme zkoumat. Jsou to například stále stojící nebo již zaniklé budovy jednotlivých rot, přes lesní průseky a účelové komunikace, až po betonové bunkry. Dále jsou na některých místech stále k nalezení pozůstatky ženižně technického zabezpečení (ŽTZ), můžeme nalézt velké množství demontovaných součástí, ale také pomníky, které jsou vzpomínkou na příslušníky Pohraniční stráže.

Podoba jednotlivých prostředků ŽTZ prošla od 50. let, kdy byl zrušen staniční systém ochrany státních hranic (OSH), řadou výrazných změn, stejně jako organizace OSH. Každá z nich zanechala svůj otisk v dnešní krajině.

1. Cíle a metoda práce

Cílem diplomové práce je studium reliktnů tzv. ženíjně-technického zabezpečení státní hranice v době studené války, a to na vybraném úseku na Chebsku přesněji rota Mohelno. Jedná se o 15. rotu Pohraniční stráž 5. brigády PS, kterou byla Chebská brigáda. Rota fungovala až do 31. 10. 1978, kdy byla zrušena a následně zdemolována. Na této lokalitě bude proveden průzkum antropogenních reliéfních tvarů, v tomto případě vojenských objektů jako jsou například drátěné bariéry, relikty nástražných zařízení nebo pozorovatelní.

Vzhledem ke stavu rotě budou zapotřebí také historické mapy nebo kartografické prameny. Dále bude využita metoda lidarových snímků, podle nich se určí základy budov, vojenské objekty nebo zákopy. Každý jednotlivý objekt pak bude zanesen do lidarových snímků pomocí GPS. Data pak budou zpracována v geografickém informačním systému.

Další možností studia je tzv. vojenská každodennost, která bude zkoumána jak přímým výzkumem na lokalitě, kde se můžeme setkat například s odpadními areály, ale také proběhne klíčový výzkum, a to rozhovor s několika pohraničníky, kteří v různém období sloužili právě na této rotě. Jelikož byla téměř všechna dokumentace o rotě skartována, proběhnou i konzultace s bývalými členy rotě ohledně rozmístění budov.

Výsledkem by měl být ucelený výzkum, který nám dává pohled na tuto oblast jak ze strany archeologie, která může skvěle nastínit situace, které se na lokalitě odehrávaly, tak ze strany lidí, kteří si skutečně prožili studenou válku.

2. Přehled dosavadního archeologického zkoumání

Oblast bádání, kterou se diplomová práce zabývá, spadá do období archeologie modernity, konkrétněji tedy pod archeologii konfliktů. Tato odnož archeologie se zabývá především nejmladší částí naší historie, tedy zhruba 19. a 20. století. Pro tento úsek dějin stále existuje mnoho pramenů, které ale spíš náležejí antropologii (např. výpovědi pamětníků nebo vlastní vzpomínky).

Archeologie modernity (jak je nejčastěji nazývána) je pěstována především ve Španělsku a Spojeném království. Španělská archeologie se zabývá především občanskou válkou a následným frankistickým režimem, v Británii je pak největší pozornost věnována archeologii

industriální. U nás v Čechách je archeologie modernity prezentována především studiem zaniklých vesnic v pohraničí (Vařeka et al. 2008) a již zmiňovaných válečných konfliktů (Rak, Funk a Váňa 2012; Váňa 2014, 171).

2.1 Archeologie konfliktů

Je to označení pro disciplínu, která se zabývá pozůstatky politických, vojenských, náboženských a civilních střetů v minulosti, to znamená, že nezáleží na tom, zda se jednalo o pochodový tábor nebo vesnici vypálenou v průběhu husitských válek. V poslední době se však tento termín užívá při výzkumech lokalit z 20. století. Přesněji můžeme toto období označit jako archeologie vojenství, která se zaměřuje především na vojenské konstrukce, jako byly pevnosti, radarové stanice, letiště, zajatecké tábory atd. nebo archeologie boje s výzkumem bojišť a oblastí nejen bojových střetů (např. Berlínská zeď). Žádný z termínů se však nevylučuje, spíše se doplňují (Schofeld 2003: 4–7; 2005: 13–17)

Na začátku zájmu o toto období stáli britští amatérští nadšenci, kteří začali mapovat a zkoumat pozůstatky letecké války z let 1939–1945, později se začali zaměřovat na relikty i 2. světové války (letiště, přístavy, vraky lodí nebo fortifikace). Tento trend se později rozšířil i do Francie, USA, Německa nebo Finska, státní instituce se tomuto tématu věnují až od 90. let 20. století, což je zřejmě důsledek konce studené války.

Největší pozornost je věnována reliktvům havarovaných letadel tzv. aeroarcheologie, potopeným lodím, bunkrům, bojištím a všeobecně místům spojených s holocaustem. Nejdál je zřejmě výzkum bojišť z 1. světové války, kterému se věnují specializovaná archeologická pracoviště (Rak 2013, 115–116).

Katedra archeologie Západočeské univerzity se zabývala celou řadou výzkumů různých památek a lokalit. Jednalo se například o dokumentaci linie polního opevnění na lokalitě Úterý (okr. Plzeň-sever), v roce 1938, tento výzkum vedl Josef Frančík, dalším výzkumem byla exkavace havárie německého letounu z roku 1945 (Rak – Funk – Váňa 2012, 241). Z aeroarcheologie můžeme jmenovat výzkum v roce 1966 u obce Stošíkovice (okr. Znojmo), kde byly nalezeny trosky britského bombardéru Vickers Wellington Mk. X, který byl sestřelen při pokusu o nálet na Pardubice. Dalším výzkumem byl v polovině 70. let odkryv prvního vraku letounu Rudé armády. Katedra archeologie v Plzni zkoumala ohledně tématu aeroarcheologie havarovaný letoun, který se zřítil nad Beroučkou u obcí Nynice a Nadryby,

kde se snažili pomocí archeologie objasnit události ze dne 8. května 1945 (Rak – Vladař 2010).

Většina badatelů a badatelských skupin, kteří se touto tematikou zabývají, jsou většinou amatérští nadšenci, kteří často své výzkumy nepublikují vůbec. Případně se objeví nějaký článek v regionálních periodících nebo na internetu, neexistují tak žádné přesné záznamy, které lokality byly zkoumány, co bylo nalezeno a jak se s nálezy naložilo (Rak 2013, 123–124).

2.2 Archeologie studené války

Do nedávné doby bylo období druhé poloviny 20. století pouze v pozadí zájmu archeologů, kteří se zabývají archeologií konfliktů. V poslední době ale můžeme zaznamenat jistý nárůst zájmu a výzkumů o toto období, a to v celosvětovém měřítku. Tento stav má několik příčin, a to, že mnoho zájmových lokalit bylo až do nedávna využíváno armádami nebo jinými ozbrojenými složkami, případně tyto lokality nebyly volně přístupné (Rak – Funk – Váňa 2012, 242).

Vůdčí postavení ohledně výzkumů studené války má English Heritage, což je anglická organizace, která se zabývá ochranou o více jak 400 budov, památek a sídel od hradů, přes pevnosti až po bunkry studené války¹.

Po skončení druhé světové války začalo celosvětové snižování sil armád, to zapříčinilo nejen vyřazování vojenské techniky, ale i zanikání vojenských lokalit. To si Velká Británie brzy uvědomila, a proto se začalo se zjišťováním stavu a identifikací lokalit, které by byly vhodné pro uchování a další památkové úpravy. (Cocroft – Thomas 2007, 263).

Podobný projekt byl spuštěn i v USA, ten byl zaměřený na uchování a konzervaci vybraných lokalit spojovaných s událostmi z předešlých let (tedy hlavně místa spojená s jadernými zbraněmi a protiletadlovou obranou; Cocroft – Thomas 2007, 265).

Z výzkumů ve světě můžeme zmínit letiště RAF Greenham Common v Anglii, které bylo během studené války využíváno Američany. Během výzkumu bylo zdokumentováno nejen letiště a jemu přilehlé objekty, ale také ženské mírové tábory, které vznikaly na protest proti jaderným zbraním (Rak – Starková – Funk 2014, 43).

---

¹ <http://www.english-heritage.org.uk/about-us/>

Další výzkumy proběhly i na „symbolu“ studené války – Berlínské zdi. Její výstavba proběhla v roce 1961 a jejím účelem bylo omezení odlivu obyvatelstva z východu na západ, její konečná délka dosahovala 155 kilometrů. Po jejím pádu se někteří pokoušeli alespoň část zdi zachovat pro její historický význam, ale nálada té doby této myšlence nepřála a stěna byla téměř celá zlikvidována. Zachovány byly nakonec čtyři úseky a dvě strážní věže. Teprve v posledních letech se začalo s výzkumem a dokumentací Berlínské zdi a jejích reliktnů (Dolff–Bonekämper 2002; Klausmeier–Schmidt 2004).

Další významnou publikací posledních let o studiu železné opony je disertační práce od Anny McWilliams ze Stockholmské univerzity (práce je již publikovaná jako kniha). Ve své práci provedla dva výzkumy pozůstatků železné opony, a to mezi Itálií a Slovinskem (dřívější Jugoslávií), konkrétně v městech Nova Gorica na Slovinské straně a v městě Gorizia na Italské straně. Druhý výzkum proběhl mezi Rakouskem a Českou republikou v rámci dvou národních parků. Z České strany v národním parku Podyjí a z Rakouské strany v parku Thayatal (McWilliams 2013).

Z českých výzkumů lokalit fungujících za komunistického režimu můžeme jmenovat výzkum tramské osady Alberta u Stříbra (okr. Tachov), kdy se jedná o jediný archeologický výzkum odkryvem (Vařeka – Symonds 2013). Z pohledu vesnic, které zanikly při stavbě železné opony, vyšel článek od Michala Raka, Lukáše Funka a Martina Váni s názvem Vesnice v zajetí železné opony (Rak – Funk – Váňa 2012). Nedestruktivním výzkumem pohraničních rot se pak zabývala diplomová práce Vojtěcha Větrovce, který zkoumal rotu Pavlův Studenec, Stoupa, Hraničky a Pleš (Větrovec 2015). Výzkum dalších rot zkoumal Michal Rak, Lenka Starková a Lukáš Funk ve své práci Relikty „studené války“, jako součást kulturní historie, kde se konkrétně zabývá Pavlovým Studencem, Jedlinou a Hraničkami (Rak – Starková – Funk 2014).

2.3 Možnosti získání pramenů

Ne vždy je možné interdisciplinární spolupráce, tedy zapojit do výzkumu i antropologii, proto musíme brát v potaz důležitost pramenů. Vzhledem k relativně mladému časovému období tohoto studia je spousta věcí dokumentována a toho je třeba využít. Musíme si také uvědomit, že jde ale především o archeologii, a tudíž potřebujeme hmotné prameny, tedy artefakty.

V této oblasti zkoumání jsou významné především prameny písemné a obrazové (vojenské příručky, zprávy o vojenských instalacích apod.). Dále jsou důležité dokumenty regionálního charakteru, tedy obecní kroniky nebo policejní hlášení. Další informace můžeme získat ve vojenských archivech zemí, jejichž armády se pohybovaly na našem území (Německo, USA, Rusko, Velká Británie).

Nepochybně za důležité prameny můžeme dále považovat dobové fotografie, filmové záznamy, kresby, plánky, letecké a družicové snímky. Většina těchto pramenů nám pomáhá pochopit celkovou situaci vzhledu dané lokality a jejích objektů, zachycují totiž objekty, které se většinou nedochovávají (Rak 2013, 117).

Pro studium železné opony a jejím vývoji, jsem čerpala z novodobých publikací a článků. Dále jsem využila dokumenty z Archivu bezpečnostních složek v Kanicích,² pro srovnání situace roty byly velmi užitečné archivní snímky z Kontaminovaných míst.³

Dalším dobrým zdrojem informací jsou spolky bývalých pohraničnicků na internetu, kde jsou k dispozici dobové fotografie a zajímavosti v rozsáhlých komentářích, jmenovitě se jednalo o Vojensko,⁴ Klub českého pohraničí⁵, Ve stopách Plánských Chodů⁶ a Hraničáři.⁷

Zajímavým projektem ohledně této doby je Dokumentace usmrcených na československých státních hranicích 1948–1989. Jedná se o projekt Ústavu pro studium totalitních režimů, který byl spuštěn v roce 2009. Jeho cílem je zprostředkovat laické i odborné veřejnosti konkrétní osudy lidí, kteří zahynuli při pokusu o přechod státní hranice, a také přiblížit principy ostrahy hranice ve druhé polovině 20. století. Tento projekt je pak prezentován závěrečnou publikací, která syntetizuje dosavadní zkoumání této problematiky (Mašková – Ripka 2015). Velice zajímavým výstupem tohoto projektu je pak webová aplikace o úmrtí na československé hranici, kde je na mapě v jednotlivých bodech ukázáno jméno, věk, státní příslušnost, bydliště, až po způsob úmrtí dané osoby. Je zde také možnost si vybrat jednotlivá období incidentu. K tomuto tématu byla dokonce vytvořena i mobilní aplikace.⁸

Závěrem jsem využila rozhovory a konzultace se samotnými bývalými pohraničníky, kteří chtěli zůstat v anonymitě.

---

² <http://www.abscr.cz/>

³ <http://kontaminace.cenia.cz/>

⁴ <http://www.vojensko.cz/>

⁵ <http://www.klub-pohranici.cz/pohranicni-straz/>

⁶ <http://www.planstichodove.cz/>

⁷ <https://hranicari.eu>

⁸ <https://www.ustrcr.cz/uvod/dokumentace-usmrcenych-statni-hranice/>

3. Charakteristika regionu

Oblast výzkumného zájmu, kterou se diplomová práce zabývá, se nachází v Karlovarském kraji, okresu Cheb, na pozemkové trati Stará Voda. Zaniklá rota se nachází v těsné blízkosti hranic Čech a Horní Falce v lesnatém pohoří Přírodního parku Český Les. Poslední vesnice, kterou potkáte, je Vysoká, vzdálena necelých 8 km od roty. Oblast se nachází ve vyšší nadmořské výšce zhruba 750 m. n. m. Nejvyšším vrcholem v okolí je vrch hory Čupřina 865 m. n. m. Oblast je zalesněná a kopcovitá, pastviny jsou jen na nedaleké Mohelenské Pláni směrem na západ.⁹

Své jméno rota dostala podle nedaleké zaniklé vesnice Nové Mohelno (Neumugl), která zanikla po 2. světové válce, kdy docházelo k odsunu německého obyvatelstva a postupnému rozebírání domů a stavení na stavební materiál k budování nedaleké železné opony (podrobný popis v následující podkapitole). Podobný osud potkalo i další obce, z nejbližších si můžeme jmenovat například osada Slatiny (Lohhäuser) nebo obec Oldřichov (Ulrichsgrün), které zanikly z důvodu hraničního pásma, dále osady Háj (Grafengrün) nebo Kamenec (Holenstein), které zanikly stejně jako Mohelno z důvodu postupného vysídlení po roce 1945. Mimo to zde z důvodu hranic zaniklo mnoho mlýnů, hájoven nebo hostinců.¹⁰

Po pádu železné opony nebyla vesnice obnovena, zkoumaná oblast je tedy vylidněná a dnes slouží jen jako rekreační místo pro lesáky, kteří zde mají chatu, anebo ke každoročním srazům bývalé Pohraniční stráže. Vjezd do lesa je zpřístupněn pouze po domluvě s lesní správou, jinak jsou cesty uzavřeny závorami. Nově je zde zřízena cyklotrasa, která vede okolo roty. Vlastně po celé trase bývalé železné opony, to znamená od Barentsova moře na severu Evropy, až po město Rezovo v Bulharsku byla zřízena cyklotrasa neboli Stezka železné opony, celá tato trasa měří téměř 10 000 km.¹¹

Celá oblast Staré Vody, kde se rota nachází, je pahorkatina, kde převládají horniny rula a žula (granit). Orná půda má vlastnosti chudší jílovité půdy, zčásti písčité, ornice zde není hlubší než 13 cm, pod ní je písek nebo žula.¹²

⁹ <https://mapy.cz/turisticka?x=12.4796426&y=49.9423276&z=17&source=base&id=1921814>

¹⁰ <http://www.zanikleobce.cz/index.php?menu=222&mpx=12.50522&mpy=50.04728&mpr=13&typ=20>

¹¹ <http://www.greenways.cz/EuroVelo/EuroVelo-v-CR/EuroVelo13.aspx?lat=49.459557103675884&lon=14.947990000000004&z=7>

¹² <http://geoportal.cuzk.cz>

Kousek pod rotou pramení Mohelenský potok. Po zhruba 1,3 km chůze na SZ narazíme na Mikulášský potok, který dále teče na Německou stranu do Odavy. Stejnou vzdáleností dojdeme také k Hamerskému potoku (německy Hammerbach), který pramení jihovýchodně od vrchu Čupřina a dále teče přes území Německa, kde protéká obcí Mähring, odtud se vrací do Čech a vlévá se do Mže.¹³

Okolní oblast se využívá převážně k lesnictví a pastevectví. Zemědělství zde dříve také mívalo své místo, lehká písčité půda byla vhodná pro žito, brambory i oves. Nepříznivé pro zemědělství zde působily velice chladné zimy nebo ranní mrazíky, přicházející na začátku května, které spálily veškerou úrodu (Buchtele – Švandrlík 2008, 26).

3.1 Zaniklá vesnice Nové Mohelno

Vesnice ležela 16 km západně od Mariánských Lázní na pozemkové trati Stará Voda, okr. Cheb; Karlovarský kraj, ve výškové poloze 740 m. n. m. Nacházela se na úpatí hory Čupřina (865 m. n. m), těsně na hranici Čech a Horní Falce v lesnatém pohoří Českého Lesa. Vesnice sice nese německý název Neumugl, je ovšem slovanského původu. Jen necelých 1,5 km na německou stranu od Nového Mohelna, leží Staré Mohelno. Jejich názvy pocházejí z českého „mohyla“, staročesky „mogyla“, jedná se tedy o velmi starý název z dob, kdy se „g“ začalo vyslovovat jako „h“. (Hüttl – Hufnaglh – Konhäuser 1977, 654-655).

Staré Mohelno na bavorské straně bylo známé již v letech 1312 a 1359 jako Mugel. Nové Mohelno bylo založené jako sídlo až mnohem později. Pro oddělení se jim dodalo přízvisko Staré a Nové Mohelno. Právě Nové Mohelno bylo nejen mladší, ale i mnohem menší. Poprvé je zmíněno v letech 1654-55 v berní rule Plzeňského kraje, pod názvem Neue Mugel (Doskočilová 1952, 380-381).

Statistika obyvatelstva Čech Orts-Repertorium 1900 uváděla stavy po sčítání lidu v roce 1900. Zde je zapsána katastrální obec Nový Mugl (Neumugl) s 25 domy a 99 obyvateli, v letech 1869–1890 je součástí místní obce Maiersgrün, okr. Planá (od 1947 Vysoká), fara Ottengrün (Bavorsko), pošta Dolní Žandov (Orth – Sládek 1870, 500; Obr. 1. a 2.). V letech 1900–1930 je stále osadou obce Vysoká, tentokrát okr. Mariánské Lázně (Retrospektivní lexikon obcí ČSSR 1978, 372).

---

¹³ <http://eagri.cz>

K radikálnímu přelomu došlo po druhé světové válce, kdy roku 1946 docházelo k odsunu německého obyvatelstva. Od roku 1947 dochází k postupnému vyliďnění a rozebírání místního stavení, odvoz stavebního materiálu a zemědělského náradí k účelu stavby železné opony a přidružených objektů. Část obce také vyhořela (Buchtele – Švandrlík 1999, 31). Dnes v bývalém prostoru vsi můžeme spatřit ruiny domů, původní cesty také zanikly.

V roce 2002 byl ve vesnici proveden památkářský průzkum pod vedením Zdeňka Buchteleho. Byly zjištěny dvě již zaniklé památky. Nejvýznamnější památkou bývala kaple sv. Šebestiána (obr. 3.). Po více než padesáti letech z ní bylo nalezeno oplechování, několik kovových svorníků včetně držáku zvonu; nedaleko odtud několik dřevěných lamel z cibulovité věžičky. Tak mohl být zhotoven model zvoničky v měřítku 1:1.

Druhou památkou byl pomník u domu čp. 1 – Wallerův kříž. Byl nalezen roztržštěný na řadu částí, které byly uloženy v mini muzeu na Manském dvoře u Dolního Žandova. V roce 2004 došlo z iniciativy z německé strany k obnovení Wallerova kříže. 30. října 2004 byl přivezen z bavorské strany traktorem nový pomník a postaven na původní místo. U něho vztyčena informační cedule se jmény posledních obyvatel obce. V roce 2005 byl pomník osazen železným křížem. Akce byla provedena na základě povolení z české strany (Buchtele – Švandrlík 2008, 318).

Dnes jsou, kromě Wallerova kříže, v krajině ještě obstojně zachovalé základy domů. U Mohelenské pláně, kousek od zaniklé vesnice se také našlo několik hlubokých jam, kde místní zřejmě chodili těžit kámen.

4. Historický kontext

Vztahovým převládajícím rysem v druhé polovině 20. století bylo velké napětí mezi Spojenými státy a Sovětským svazem, kdy toto napětí narůstalo již během druhé světové války a později málem přerostlo v 3. světový konflikt. Komunismus sliboval přeměnu světa ve spravedlivější společnost, ve skutečnosti se však stal bojechtivým tažením pod vedením Sovětského svazu. Demokratické země interpretovaly tuto novou skutečnost jako počátek komunistického boje za ovládnutí světa. V tuto dobu tedy nastává více jak čtyřicet let trvající napětí mezi USA a SSSR tzv. Studená válka (Jílek a kol. 2010, 8).

Studená válka je obvykle chápána jako střet USA a SSSR o vliv a ideologii v letech 1947–1989, kdy vypukla krátce po skončení druhé světové války a skončila s pádem Berlínské zdi.

Občas se uvádí rok jejího zániku až 1991, kdy došlo k rozpadu Sovětského svazu. Termínem „Cold War“ charakterizoval americký novinář H. B. Swope poválečné vztahy mezi těmito velmocemi, kdy tyto vztahy byly sice nepřátelské, ale nikdy tento konflikt nepřerostl ve skutečnou válku. Mezi její hlavní zbraně patřila spíš propaganda, špionáž, ekonomické sankce a rivalita o vliv nezúčastněných zemí. Silně zapůsobil také projev bývalého britského premiéra Winstona Churchilla, ve kterém obvinil Sovětský svaz z totalitních praktik a neoprávněného vměšování do vnitřních záležitostí střední a jihovýchodní Evropy. Zde pronesl i legendární větu: „Od Štětína na Baltu po Terst na Jadranu byla napříč celým kontinentem spuštěna železná opona...“ (Jílek a kol. 2010, 8-9).

4.1 Vysvětlení pojmů

Ženíjně-technické zabezpečení / zátaras – Tento pojem znamenal signální plot na hranici železné opony. Signální stěna byla ve tvaru písmene T a byla asi 3 m vysoká. Stěna měla na rozdíl od předchozích let, kdy v ní bylo vysoké napětí, pouze zkratovat a upozornit tak Pohraniční stráž.

Pohraniční stráž – uskupení vojáků základní vojenské služby a vojáků z povolání pro ochranu Československých hranic v úsecích železné opony. Měli za úkol zabránit každému narušiteli v přechodu přes hranice.

Narušitel – označení pro osobu, která neoprávněně vnikla do prostoru hraničního nebo zakázaného pásma.

4.2 Vývoj po roce 1945

Konec druhé světové války přinesl s sebou i postupné rozdělení Evropy na dva bloky. Československo zařazené do sféry sovětského vlivu se bohužel ocitlo na samé hranici dvou zcela odlišných ideologií, mezi kterými vypukla nedlouho po porážce Německa studená válka a vyrostla nechvalně proslulá železná opona. Hrozba vypuknutí třetí světové války umocňovaná navíc válečnými konflikty v Koreji a Vietnamu nutila oba bloky k horečnatému zbrojení a zastrašování jadernými zbraněmi.¹⁴

U nás byla produktem těchto konfliktů právě zmiňovaná železná opona, která učinila z celých zemí socialistického bloku na více než čtyřicet let jedno velké vězení. Střežení prostoru obklopeného ostnatým drátem o vysokém napětí se poprvé uplatnilo v první světové válce v roce 1916. Tehdy byly zřízeny na belgické frontové hranici speciální ženíjní zábrany proti

---

¹⁴ Lněničková, J. – Lakosil, J. – Holub, R. 2012: *Železnorudsko-utajená obrana železné opony* [online]. 2012. [cit. 2016-11-24]. Dostupné z: http://www.sumava.net/itcruda/user/prospekty/Stezky_2012_web.pdf

Nizozemí, které bylo tehdy okupováno vojsky centrálních mocností. Tvůrci se inspirovali ze zajištění sovětských hranic, ostrahy koncentračních táborů a vězením nacistické a komunistické totality (Jílek a kol. 2010, 9).

4.3 Vznik hraničního pásma a odsun obyvatelstva

Po roce 1945 se situace začala vyhrocovat a k moci se začala dostávat Komunistická strana. To zapříčinilo mnoho omezení a nových nařízeních, které se týkalo i cestování přes hranice. Cesty do jiných zemí začaly být velmi omezené a povolení k cestám bylo vydáno jen v mimořádných případech. Po únoru 1948 došlo k dalším zpřísnění kritérií a byla vydávána jen jednorázová výjezdní povolení (Rychlík 2012, 11). I přes to do roku 1951 uteklo přes hranice více než 11 000 lidí. V roce 1949 byla přijata nová legislativa, která říkala, že občané Československa nemají právní nárok na vydání pasu. Ve stejném roce vyšlo zároveň vládní usnesení, kdy zahraniční cesty sloužící k soukromým účelům jsou zcela zakázány. Do října roku 1948 bylo překročení hranic bez pasu považováno pouze za přestupek, posléze dle § 40 zákona na ochranu republiky (č. 231/1948 Sb.) bylo opuštění republiky a neuposlechnutí k návratu považováno za trestný čin, pod hrozbou až pěti let vězení (Rychlík 2012, 11-12).

Politika té doby v podstatě říkala, že občané s jiným názorem na tehdejší režim byly nepřátelé státu. Aby tito lidé nemohli uprchnout do demokratických států, byla postupně vytvořena hraniční zátarasa. Toto uzavření hranic jihozápadního úseku s tehdejší Německou spolkovou republikou (NSR) a Rakouskem sloužilo hlavně k omezení informovanosti všech občanů Československa. Tehdejší režim nechtěl dovolit, aby si lidé srovnávali politický systém na Západě a také stát potřeboval levnou pracovní sílu, kterou mohl ekonomicky využívat a kontrolovat (Mašková – Morbacher 2011, 2).

1. dubna 1950 bylo zřízeno hraniční pásmo pro okresy Jáchymov, Kraslice Aš, Cheb, Mariánské Lázně, Tachov, Horšovský Týn, Domažlice, Klatovy, Sušice, Vimperk, Prachatice, Český Krumlov, Kaplice, Trhové Sviny, Třeboň, Jindřichův Hradec, Dačice, Moravské Budějovice, Znojmo, Mikulov, Břeclav, Malacky, Skalica, Bratislava-město a venkov.

Celkově tato opatření zasáhlo více jak 300 obcí a osad (Kovařík 2006, 27-28).

Roku 1951 byl vydán tajný rozkaz ministrem národní bezpečnosti, jednalo se o šest předpisů, které zakazovaly pohyb při hranici s Bavorskem a Rakouskem. Od listopadu 1951 do konce dubna 1952 se uskutečnilo přesídlování obyvatelstva ze zakázaného pásma, a to hlavně pohraničních Němců. Nejvíce jich bylo v Karlovarském kraji (164 rodin), dále v Plzeňském

(73) a v Českobudějovickém (80). Celkově se přesídlilo na 448 rodin, celkem asi 1600 osob. Další přesídlování se týkalo „nespolehlivých osob“ což bylo asi 826 rodin, celkem cca 3000 osob. Velká část rodin se usadila v obcích nejbližší za zakázaným pásmem (Kovařík 2006, 40-41).

Ze začátku, ale i v průběhu, nebyly dráty vedeny od Aše až po Bratislavu, ale umisťovaly se dle rizikovosti úseku. Jak již bylo zmíněno, ze zakázaného pásma se museli vystěhovat všichni obyvatelé a vstup byl povolen pouze příslušníkům režimu a ostraze, ostatním byl povolen vstup pouze na základě povolenek či propustek. Během budování hranic, díky oponě, zanikaly celé vesnice i osady (jen u Bavorských hranic jich zaniklo asi 60). Obyvatelé, kteří žili poblíž pásma, museli mít povolenku na trvalý pobyt v hraničním pásmu, kterou měli zapsanou v občanském průkazu (Mašková – Morbacher 2011, 3).

V souvislosti s vytyčením zakázaného pásma, započal finančně náročný proces demolice a likvidace ruin a domů a vylesňování oblasti. Cílem tohoto procesu bylo získat stavební materiál a zpřehlednit úsek (Kovařík 2006, 42). V rámci demolice byly zničeny i cenné historické památky, zejména kostely. Ty byly vnímány jako symboly odsunutého německého obyvatelstva. Některé nezbořené kostely dokonce sloužily jako pozorovatelný nebo střílny pro účely ostrahy. Největší demolice však probíhaly při západní hranici Českého lesa (horšovskotýnsko, tachovsko), kde zanikaly jak vesnice, tak i přilehlé hřbitovy. Mezi nejvýznamnější památky, které zanikly, můžeme zahrnout barokní kostel v Hamrech nebo kostel sv. Jiří v Lučině (Procházka 2006 86–81).

4.4 Vývoj železné opony

V této kapitole zmiňuji jednotlivé prvky železné opony, podrobnější informace k nim jsou pak popsány v následující kapitole.

Železná opona vznikla za účelem nepropustnosti hranic východní části Evropy. Za úkol měla rozdělovat Evropu nejen politicky, symbolicky a ideologicky, ale představovala i významnou fyzickou bariéru (Jílek a kol. 2010, 2).

Na počátku zabezpečovaly hranici pouze pěší hlídky, poměrně brzy se však začaly budovat důmyslné zátarasů tzv. ženíjně technické zabezpečení, jehož hlavním prvkem se stal drátěný zátaras. Hraniční pásmo mělo jednotěnnou nebo trojstěnnou konstrukci, kterou doplňoval pás zorané půdy, kde se dobře obtiskly stopy narušitelů (Pejčoch 2009, 8).

Samotné hraniční pásmo mělo hloubku dva až šest kilometrů (výjimečně až 12) a bylo kolmé na hraniční čáru. Zde se měly vztyčit ploty z ostnatého drátu a v nejexponovanějších místech byl v roce 1952 zapojen elektrický proud. (Mašková – Morbacher 2011, 3). V letech 1953-57 se v nejvíce narušených místech umístily miny, tvořeny jednou až dvěma řadami protipěchotních min. Kombinovaly se miny náslapné, elektricky odpalované a spouštěné s nástražným drátem. Tyto stěny se nacházely 150–200 m od hranice, později 600 m a pak se ještě více vzdalovaly dál do vnitrozemí (Pejčoch 2009, 8-9).

V roce 1956 došlo k další modifikaci elektrického drátěného zátarasu (EDZ), kdy se začala přidávat další signalizační stěna, kterou tvořily střídavě nad sebou natažené ostnaté dráty. Toto modifikované signalizačně elektrifikované zařízení se nazývalo EZOH. V polovině 50. let se postupně odstraňuje zaminování, neboť největší počty úmrtí a zranění bylo právě z oblasti pohraničnicků a zvěře. Právě elektrické napětí se stalo největším problémem. Napětí bylo děláno velmi amatérsky a zpočátku se pohybovalo okolo 6 tisíc voltů, později unifikované na 2000–4000 voltů v celém úseku opony (údaje o počtu voltů se liší). EDZ byl zpravidla pod proudem jen v noci nebo na příkaz velitele, jelikož představovalo velkou spotřebu energie. V případě narušení vysokonapěťového úseku se určovalo místo narušení, jako když se určuje porucha na dálkovém elektrickém vedení (Pejčoch 2009, 9).

Od roku 1965 se začal odstraňovat vysokonapěťový systém a přešlo se na systém elektronický, nízkonapěťový, který jen vysílal signál, když se plotu někdo dotkl, tedy signální stěna. Přešlo se na jednostěnnou zátarasu o výšce 180 cm a s napětím 60 V, nazývanou U-60, později od roku 1981 U-70 a U-80. Tato stěna byla umístěna 150–200 m od státní hranice. Rychlost hlídky, která měla narušitele zadržet, byla 1-2 minuty. Po vyhodnocení těchto údajů se rozhodlo na určitých místech, železnou oponu posunout blíže do vnitrozemí (Jílek – Jílková a kol. 2006, 32).

Součástí zátaras byly i strážní věže, které byly zprvu dřevěné, později byly ocelové s prosklenou kabinou. Dodnes můžeme spatřit pozůstatky bývalé železné opony na některých místech. V tomto období se dále budují modernější ubytovací zařízení pro PS (tzv. UBA baráky) a je zaváděna modernější výstroj a výzbroj (Jílek – Jílková a kol. 2006, 49).

5. Prostředky obrany státních hranic

5.1 Technické a ženíjní prostředky OSH

5.1.1 Nástražná osvěcovadla

Neboli nastražovadla se skládala z nástražného drátu, který tahem uváděl v činnost signální náboj ve výmetné trubce. V „ideálním“ případě pak tzv. narušitel zavadil při postupu přes státní hranici o nástražný drát, čímž vystřelil světlici, která osvětlila blízké okolí místa, kde se nacházel. V praxi se používala i elektrická osvěcovadla, ve kterých byla místo světlice elektrická lampa (Ptáčnicková – Slavík – Vaněk 2012, 373).

Osvěcovadlo muselo být vždy upevněno kolmo a bylo umístováno na zatlučený kolík, jinak hrozilo, že signál nebude spatřen z důvodu toho, že světlice bude ve vzduchu krátkou dobu a dohoří někde v porostu, kde může vzniknout požár (Vaněk 2004, 186).

Nevýhodou tohoto prvku byla nefunkčnost následkem špatného počasí. Poryvy větrů, sníh, námraza nebo vlhkost po nějakém čase omezily funkčnost osvěcovadla, což se značně otisklo v nákladech, jelikož světlice byly drahou záležitostí. Další nevýhodou byla instalace, která byla nejen pracná, ale hlavně nebezpečná. Při instalaci docházelo často k aktivaci, a to způsobovalo poranění hlavy, rukou, popáleniny a někdy dokonce amputace prstů. Koncem roku 1952 byly nahrazeny elektrickými a uhlíkovými osvěcovadly, která využívala elektrickou lampu, a tak musela být napojena na elektrickou síť. Na rotě se jich pohybovalo z počátku 35–40, později kolem 50. Tato osvěcovadla byla jak bezpečnější, tak méně náchylná k nešvarům počasí (Vaněk 2004, 187–188).

5.1.2 Lesní průseky

Byly nezbytným předpokladem k vybudování dalších prvků železné opony. Navázala na ně stavba pozorovaten, orných pásů, drátěných překážek apod. Průseky se kácely většinou podél střežené hranice. Šíře byla stanovena prve na 10 m. Od roku 1952 se začalo ustupovat od drátěných překážek, jelikož hlídky neměly přehled o přístupu k překážce z vnitrozemí, takže se začal průsek zvětšovat o 6 m, později byl pak rozšířen na 18 m. U Chebské brigády byla délka průseku 35 km, v roce 1953 po přijetí dalších tří rot, dosahoval průsek necelých 50 km. Vykácení průseku nebylo zcela snadnou záležitostí, v té době chyběla technika a taky pracovní síla. Lesní správa, která rozhodovala o tom, jak pokácené dřevo zpracovat, neměla dostatek spolehlivých zaměstnanců, takže dřevo často zůstávalo na

hromadách v lese, kde se množili škůdci. Dalším, ne moc šetrným způsobem, bylo odpalování zbylých pařezů trhavinou (Vaněk 2004, 188–190).

S odpalováním pařezů, měl pěknou historku Informátor 1:

„Kvůli postavení roty, se musel celý úsek vykácet. Mezi hlavními budovami nám zůstalo několik pařezů. Po roce mé služby se rozhodli ty pařezy zlikvidovat, tak umístili nálož pod pařez, ale ne moc šikovně, takže se jim podařilo vyhodit pařez přímo do kuchyňského okna.“
(Rozhovor ze 4. 2. 2017).

5.1.3 Kontrolní orný pás

Tento pás měl zachytit stopy narušitelů, z jejich směru se dalo určit, zda přišel z ciziny či z vnitrozemí. Pás měl obsáhnout celý úsek brigády včetně kamenitých, bažinatých nebo lesních úseků. Pás měl být také dostatečně široký, aby zajistil otisky narušitelových stop, ale šířka závisela hlavně na terénních podmínkách. Ideální šíře byla 10 m, v horších podmínkách 6 m. Na okraji průseku byla pro kontrolu pásu vybudována pěšinka. Zbývající prostor průseku od drátěného záatarasu k lesu mohl být využit k postavení věžové pozorovatelny a měl sloužit hlídkové pěšince.

Při budování pásu bylo nutné odstranit všechny kameny nebo velké kořeny, díky nimž by se stopy v terénu neotiskly. Po vybudování pásu, přicházejí starosti s jeho údržbou. Po roztátí sněhu, oblevách nebo velkých deštích bylo vždy nutné jej obnovit. V některých místech se musela znovu navozit hlína, jelikož se odplavovala. Povrch zkrátka musel zůstat sypký a nezarostlý vegetací (Vaněk 2004, 191–193).

5.1.4 Drátěný záataras

Záataras si v průběhu let prošel několika etapami. Skládal se ze tří stěn drátů o šíři asi 3 m. Pro umístění do krajiny se musel terén náležitě upravit a srovnat za pomoci těžké techniky. Pro stavbu byly použity kůly o délce 280 cm, které se umísťovaly na prostřední stěnu, pro krajní se používaly kůly o délce 220 cm. Aby kůly nehnily a měly delší trvanlivost, měly být zbaveny kůry a naimpregnovány, ve spodní části se pak opalovaly, tohle opatření se však často podceňovalo.

Kůly krajní byly zatlukány a dosahovaly výšky 160 cm, prostřední stěna byla umístěna do předem vykovaných jam a byla vysoká 220 cm. Drátěná překážka byla tvořena ostnatým drátem. Původní sestava drátů vypadala následovně: na krajních stěnách se umístilo sedm řad vodorovných drátů, dvě řady křížově napnutých a jeden kotevní drát. Stěna uprostřed pak

měla osm řad vodorovných drátů a sedm svislých drátů v jednom poli. Na jejím vrchu byly příčné latě (tzv. téčka), po jehož středu byl veden pátý elektrifikovaný vodič. Čtyři vodiče proudu o vysokém napětí byly umístěny na izolátorech z vnitřní strany stěny. Od roku 1953 se dále přidávaly další řady drátů a narostl i počet vodičů. Stěny se upevňovaly jak kotevními dráty, tak dráty, které byly napjaté od země šikmo mezi kůly sousedních stěn (Vaněk 2004, 194–195).

Problémy se zátarasy přicházely v zimě, kdy na dráty napadal nebo byl navát sníh, který když začal tát, strhával dráty s sebou. Tající sníh způsoboval i borcení drátěného zátarasu. Po odtání spodních vrstev, došlo k sesuvu, který s sebou bral i šikmé dráty, a to způsobilo vyvrácení krajních stěn (Vaněk 2004, 197).

5.1.5 Elektrický drátěný zátaras

Po přidání osnovy několika vodičů, které byly zapojeny do rozvodu vysokého napětí, do drátěného zátarasu vnikl nechvalně známý EZOH (elektrické zařízení ochrany státní hranice). Transformátor přeměnil nízké napětí na vysoké 2000–4000 V. Transformátor byl umístěn v transformační stanici, odkud vedlo vedení až k zátarasu a muselo být minimálně 7 m nad zemí. Nástražné vodiče pak vedly rovnoběžně nad sebou po izolátorech.

Toto zařízení bylo samozřejmě velice nebezpečné a v případě, že se jej někdo dotkl, většinou došlo k usmrcení. Vlivem vysokého napětí a průchodu zkratového nadproudu mezi drátem pod napětím a zemí, resp. mezi dráty navzájem. Jistící zařízení vzápětí rozpojilo elektrický obvod. V úseku roty se pak rozsvítila červená žárovka, která signalizovala úsek, kde ke zkratu došlo. EZOH byl nebezpečný nejen narušitelům, ale především zvěři a samotným pohraničnickům, protože než se vydal voják do služby, byl vždy uvědomen, zda je elektrický proud zapnut nebo ne. Transformační službu měl obsluhovat pouze velitel roty nebo jeho zástupce. Zapnutí EZOH bylo také zaznamenáváno v pohraniční knize (Vaněk 2004, 198–199).

V této souvislosti nelze nezmínit též usmrcení služebních psů elektrifikovaným zátarasem poté, co navěřili zvěř a vysmekli se. O této zkušenosti vypráví E. Zelený:

„Vzhledem k zmíněnému nebezpečí bylo také nutné, abychom dokázali chránit naše psy. Každého psa, který sloužil na rotě, jsme museli odradit od vstupu do zátarasu. Zvláště jsme museli ochraňovat útočníky na volno, kteří se při akci pohybovali podél zátarasu samostatně. Nevím, zda bylo už někdy něco podobného popsáno a také nevím, zda tento způsob byl jediný

a správný. Seznámení, nebo spíše odrazení psa od vstupu do drátěného zátarasu, jsme prováděli tak, jak následně uvádím. Psa jsem přitlačil k signální stěně SP60 a na čenicích jsem mu přiložil dva ostnaté dráty, plus a minus. Ve stěně bylo nižší napětí, za vlhka však bylo citelné i při dotyku rukou. Tato stěna byla ze strany vnitrozemí. Potom jsem ihned převedl psa na druhou stranu drátěného zátarasu. Tam byly zpravidla jen dva ostnaté dráty bez napětí a tyto tam byly nataženy jako zábrana. Zde jsem opět tlačil psa k těmto dvěma drátům, a když se bránil, byla jeho reakce správná. Toto se čas od času a v různých místech na zátarasu muselo opakovat. Pokud pes reagoval správně, nebylo nutné mu dávat zásah proudem. Toto odrazování však musel provádět se psem každý další psovod, který psa po bývalém psovodovi převzal, aby mu bylo stále připomínáno, že nebezpečí trvá, i když má jiného pána.“¹⁵

5.1.6 Zaminování drátěného zátarasu

Pro ještě větší nepropustnost hranic byl vydán rozkaz k zaminování zátarasu. Mezi drátěné překážky byly umístěny střepinové miny s nástražným drátem o délce 15 m, později byly použity miny granátové PP-Mi-Gr s nástražným drátem dlouhým 25 m. V úseku Chebské brigády se začaly miny pokládat od roku 1952. V zátarasech byly miny umístěny asi 27 m od sebe, zaminování prováděla ženijní poddůstojnická škola. Po měsíci testování bylo zjištěno, že mina je schopná zasáhnout figurínu až na vzdálenost 30 m, účinek miny rostl, když byla na pevném podkladě.

Po nasazení min se začaly objevovat první problémy, jelikož miny začaly samovolně vybuchovat. Vliv větru, který působil tahem na závlačku rozněcovače miny, způsoboval, že mina mohla vybuchnout prakticky kdykoliv. V zimě způsoboval výbuchy mokřý sníh, který minu zatěžkal. Výbuchy, také způsobovaly značné škody na drátěném zátarasu (Vaněk 2004, 206).

Vylepšování min vedlo k dalším typům, kdy se začaly používat miny s dřevěným obalem (PP-Mi-D) a miny s betonovým obalem (PP-Mi-B), v nichž byl ukrytý železný šrot. V další fázi byly využity tzv. minové pásy, kdy se kladlo několik min za sebou, které byly umístovány mezi dvě stěny DZ v různé vzdálenosti, nástražné dráty se tak mohly zkrátit na 6–9 m. Za nejvíce náchylné místo k překročení hranic byla Aš, na tomto úseku byl vytvořen minový pás z nášlapných min typu DO-MI-N ve dvou řadách 500 m zátarasu. Celkově na této

---

¹⁵ <http://pohranicnik.blogspot.cz/2012/06/ezoh-zivotu-nebezpecny-zataras.html>

brigádě měly 1 440 min. Vzhledem ke všem zmíněným komplikacím byly miny v letech 1954 a 1955 zrušeny.¹⁶

5.1.7 Ostatní

Jednou z hlavních činností rot, bylo střežení úseku z pozorovatelny. Jejich využití lze předpokládat již od samého počátku, kdy na každou rotu připadly 1 až 2 pozorovací věže, 1 zemní pozorovatelna a 2 vysoké posedy. Ze začátku se díky nedostatku materiálu využívaly ke strážení pouze budovy nebo posedy.

Hlídky střežily zátaras ve dne za snížené viditelnosti, pokyn k sestupu předčasněmu z pozorovatelny byl vydán při bouřkách nebo silném větru (Vaněk 2004, 212).

Dalším druhem ŽTO je sněžný pás, který fungoval na stejném principu jako pás orný, tyto pásy byly zřizovány zpravidla dva (Vaněk 2004, 214).

5.2 Další prostředky OSH

5.2.1 Služební psi

Od 60. let se také začalo využívat služebních psů k „útoku na volno“ tzv. pátrače a trhače, zkráceně SUPy, kteří se dále dělili na hlídkové, prověřovací, hlídací, nevyčvičené a chovné (Jílek a kol. 2010, 43). Pátrací psi se využívali k pátrání po narušitelích a jejich hlavním úkolem bylo především upozornit na osobu ve střeženém úseku. Hlídací psi střežili muniční sklady a prověřovací psi sloužili ke kontrole dopravních prostředků. Pohraniční strážě využívali psi také k útoku na volno, kdy měl pes za úkol zběha zadržet do příchodu hlídky. Od 70. let byla ochrana některých úseků zesilována samostatně útočícími psi. Jednalo se o psy umístěné v uzavřených kotcích v terénu za signální stěnou, kdy se po signálu dveře kotců otevřely a pes měl za úkol blokovat narušitele do příjezdu hlídky nebo roty z úseku (Jílek – Jílková a kol. 2006, 53).

Právě díky vzniku železné opony se začalo šlechtit i nové plemeno psa, a to křížence německého ovčáka a karpatského vlka, z kterých později vzniklo plemeno československý vlčák. Od roku 1955 vedl tyto pokusy Ing. K. Hartl. Hlavním záměrem bylo zlepšit zdravotní stav psů, jejich vytrvalost, odolnost a předpoklady k pracovnímu využití (Hartl-Jedlička 2002, 11-12).

---

¹⁶ https://hranicari.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=153&Itemid=447

6. Pohraniční stráž

6.1 Vznik a vývoj Pohraniční stráže

Po skončení druhé světové války ostrahu hranice zabezpečovaly revoluční gardy, někdejší partyzáni a další podobná uskupení, která se snažila vyčistit hranice od posledních zbytků německého obyvatelstva. Od 31. 8. 1945 vznikla dohoda mezi ministerstvem financí, národní obrany a ministerstvem vnitra, kdy byl vytvořen systém ozbrojených složek zajišťující obranu státních hranic, které tvořily sledy. I. sled tvořila Finanční stráž, která měla na starost chod hraničních přechodů a odhalovala trestné činnosti hospodářského charakteru související s přechodem přes hranice. II. sled tvořily příhraniční stanice SNB (státní národní bezpečnosti) a roty Pohotovostního pluku 1. NB (národní bezpečnosti). III. sled tvořily armádní asistenční oddíly praporů divizí I. sledu, které přímo spolupracovaly s Finanční stráží, SNB a NB. IV. sledem byly motorizované divize jako zálohy. Po odsunu německého obyvatelstva se pohraničí začalo potýkat s kriminalitou a problémy s jeho novým osidlováním, jednotky Pohotovostního pluku, SNB i 1. NB byly touto situací natolik zaneprázdněny, že už nebyly schopny vykonávat strážní službu hranic. Proto bylo rozhodnuto vytvořit z příslušníků SNB útvar, který se bude specializovat pouze na strážní službu hranic. V polovině roku 1946 byl tedy zrušen Pohotovostní pluk 1. NB a místo něj byly zřízeny tři pohotovostní pluky v Liberci, Plzni a Brně, které se skládaly z velitelství, družstva a různého počtu praporů. Po této reorganizaci bylo střežení hranic jen ve třech sledech. I. sled tvořila stále Finanční stráž reorganizovaná do oddělení inspektorátů a vrchních inspektorátů. II. sled tvořily stálé útvary SNB (stanice okresní, oblastní a zemské) a III. sled se skládal z vojenských jednotek. Tyto sledy od sebe nebyly nijak odděleny a jejich činnost se často prolínala.

V září roku 1946 byly pohotovostní pluky přejmenovány na pohraniční a roku 1948 byly zcela zrušeny a nahrazeny pohraničními prapory SNB. Tyto prapory se členily do 12 praporů se sídly v Českých Budějovicích, Písku, Plzni, Karlových Varech, Litoměřicích, Liberci, Hradci Králové, Brně, Znojmě, Olomouci, Frýdku a v Bratislavě. Jelikož počet uprchlíků po únorovém převratu stále narůstal, byly prapory posílené z pohraničního pluku SNB Slovensko, který byl zanedlouho zrušen.

1. ledna 1949 pak byla zcela zrušena Finanční stráž a byl zřízen zcela nový útvar Pohraniční stráž v jurisdikci ministerstva národní bezpečnosti (Pulec 2006, 15-17; Pejčoch 2009, 7-8).

Mužem, zodpovědným za řízení a budování Pohraniční stráže, která střežila prostor železné opony, byl Josef Pavel. Tento významný komunistický politik předal tuto funkci muži, který se stává doslova symbolem železné opony – Ludvíku Hlavačkovi, 1. veliteli Pohraniční stráže. Ten, roku 1953 vydal tajný rozkaz o zavedení elektrického proudu do železné opony. V roce 1994 byl pak obviněn z trestného činu obecného ohrožení, ale nikdy nebyl odsouzen (Pulec 2006, 93).

Celkový počet příslušníků PS byl stanoven na 18 000 osob, z toho počet generálů, důstojníků a poddůstojníků měl být kolem 4500 osob. PS byla 12. 10. 1950 také personálně posílena poté, co k ní byly přiřazeny armádní jednotky. Celkově tedy bylo k dispozici 14 062 osob, zbývající počet, který byl zmíněných 18 000 vojáků, byl doplněn k 1. 2. 1951 vojáky prvního ročníku základní vojenské služby. Od 23. 7. téhož roku se pak PS doplňovala odvedenci, kteří nahradili vojáky základní služby, kteří odcházeli do civilu. V organizaci PS také probíhaly změny a úpravy, jako například byly zrušeny strážmistrovské hodnosti a byly převedeny do důstojnických nebo poddůstojnických hodností (Pulec 2006, 19). K 1. 1. 1966 byla PS přesunuta z kompetence ministerstva vnitra pod ministerstvo národní obrany a začleněna do pozemních vojsk ČSLA a zároveň byl PS svěřena ochrana hranic ČSSR a byla posílena těžkou bojovou technikou, zejména se jednalo o obrněné transportéry a bezzákluzová děla (tamtéž, 21).

V letech 1972–73 byla PS převedena pod tehdejší Federální ministerstvo vnitra, v rámci toho vznikla Hlavní správa Pohraniční stráže a ochrany státních hranic (HS PS OSH). Pod ní spadala nejen PS, ale i oddělení pasové kontroly (OPK), oddělení ochrany státních hranic, oddělení správy státních hranic a sekretariát hlavního hraničního zmocněnce, který vyřizoval pohraniční záležitosti s orgány sousedních zemí. V letech 1976-78 byla pod HS PS OSH začleněna i vojska ministerstva vnitra. Pohraniční stráž fungovala až do roku 1989. Během let 1990-91 docházelo k výraznému omezení PS a dne 27. 9. 1991 vešel v platnost zákon č. 333/1991 o Federálním policejním sboru a Sboru hradní stráže¹⁷, který zrušil zákon č. 69/1951 Sb. (§ 76, odstavec 1.) a nařízení ministerstva národní bezpečnosti č. 70/1951 (§ 76, odstavec 8.). Tímto nařízením byla Pohraniční stráž definitivně zrušena.

---

¹⁷ Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzheyv6mztgmwta>

6.2 Organizace PS

Příslušníky vojsk tvořili vojáci vykonávající základní vojenskou službu v prodlouženém trvání 26 měsíců (v roce 1969 se to změnilo na 24 měsíců). Každý voják musel po narukování projít jedním ze školicích středisek, která byla zřizována k základnímu výcviku. Zde budoucí Pohraniční stráž cvičila nejen tělesně, ale i zaučovali, jak manipulovat se zbraní, střelba, vojenské taktiky, politická školení (hlavně komunistické propagandy) a zejména pak výcviky potřebné pro různé specializace (jako byli střelci, psovodi, řidiči, inženýři, radisti, technici a kuchaři). Základní výcvik trval tři měsíce, dále se pak vojáci rozdělovali buď k Pohraniční stráž jako vojáci, do poddůstojnické školy, která trvala sedm měsíců, nebo na výše zmiňované profese přidružené k Pohraniční stráž (McWilliams 2013, 142).

12. října 1950 došlo na základě rozhodnutí vlády k převedení 13. divize a 64. samostatného pěšího praporu od ministerstva národní obrany k Pohraniční stráž. Přesuny vojenských součástí probíhaly plynule, problémy byly s vytvářením podmínek pro ubytování, výcvik a přípravu objektů pro prvosledové jednotky zabezpečující ochranu státních hranic. (Jílek a kol. 2006, 27-28).

Od 1. 1. 1951 se na česko-bavorské hranici začala Pohraniční stráž reorganizovat do brigád (Pulec 2006, 18). Na hranicích vzniklo 5 brigád, brigády PS se dále členily na prapory a roty. Roku 1966 byly prapory zrušeny a zavedl se dvoustupňový systém velení rota – brigáda, roku 1973 byly prapory opět obnoveny. Právě základní jednotkou PS byla rota čítající 35–40 mužů, v následujících desetiletích se počet mužů stále zvedal a existovaly roty i o 91 příslušnicích, dle náročnosti úseku. Rota strážila hranici o délce 5–10 km. Roty, které byly začleněné do sestavy oddílů, měly úseky ještě delší. V roce 1964 byl zaveden četový systém, roty se tak skládaly ze tří čet a 2–3 družstev. Tento systém měl umožnit střídání příslušníků čet, tedy bojová příprava a pak hraniční volno (Pejčoch 2009, 8). Tyto roty si většinou vojáci stavěli zcela sami, z počátku se jednalo o dřevěné stavby, kde se materiál dovážel pomocí koňských potahů, později však už od zděné budovy, při jejich stavbě vojáci neměli ani možnost využití těžké techniky a mechanizace (Jílek a kol. 2006, 28).

Jejich výzbroj tvořil standardně samopal a pušky, hlídky mohly být posíleny lehkým kulometem, útočnými noži, ručními granáty a zvýšeným množstvím střeliva (Jílek a kol.

2006, 46). Později výzbroj zesílila o obrněné transportéry Tatra OT-810 a protitankovou výzbroj (Pejčoch 2011a, 6).

6.3 Organizační struktura

Pohraniční roty byly organizovány do tří střeleckých družstev, dále kulometného a hospodářského družstva. Od 50. let se k nim připojuje družstvo psůvodů. V 70. letech došlo k několika reorganizacím, které spočívaly v typizaci pohraničních rot. Ta poslední proběhla v roce 1979 a v podstatě přetrvala až do zrušení Pohraniční stráže, podle plánovaných počtů pohraničnicků, tři základní typy rot: 91, 82 a 68. Jednotlivé typy byly dislokovány s ohledem na délku, hloubku a náročnost svěřeného úseku, popř. bylo důležité, zda rota ležela na tzv. pravděpodobném směru postupu narušitelů SH.

„Směr pravděpodobného postupu narušitelů“ SPPN bylo pásmo v terénu, ve kterém se několikrát opakovalo narušení státní hranice, nebo kde lze podle zpravodajských informací, konfigurace terénu, roční doby, klimatických podmínek apod. očekávat narušení SH (Pulec 2006, 24 a ¹⁸).

Co se týkalo vedení roty, v něm stály, tři základní funkcionáři, velitel roty, jeho zástupce a staršina, později přibývaly další funkce.

Velitel roty – měl na starost střežení stanoveného úseku a stav roty (připravenost vojáků, politickou výchovu, stav výzbroje a výstroje, služebních zvířat a stav hospodaření). Kromě těchto obsáhlých povinností se také podílel na technickém zabezpečení SH, na součinnosti vztahů se sousedními jednotkami, orgány SNB a ČSLA a civilním obyvatelstvem (Pulec 2006, 25 a ¹⁹).

Zástupce velitele roty pro věci politické – ten měl na starost politickou i vojenskou výchovu vojáků. Dohlížel na morální stav jednotky, organizoval volnočasové aktivity nebo prováděl politická školení. V případě nepřítomnosti velitele roty, plně zastupoval jeho odpovědnost (tamtéž).

Staršina roty – od 2. poloviny 60 let nazývaný jako praporčík. Zabezpečoval a odpovídal za hospodaření roty, dodržování vnitřního pořádku, evidenci a využití vojenského materiálu a hygienu. S hospodařením souviselo zabezpečování zásob, chod kuchyně, odpovědnost za skladový materiál, ale i finanční záležitosti (vyplácení služného, cestovného, vydávání a odesílání pošty apod.; tamtéž).

---

¹⁸ <https://hranicari.eu/organizace-rot-ps.html>

¹⁹ <https://hranicari.eu/organizace-rot-ps.html>

Velitel družstva – byl odpovědný za výkon příslušníků družstva, za kázeň, výcvik, vystupování a za údržbu a používání jejich výzbroje a výstroje. Jako každý velitel měl i tento svého **zástupce** (tamtéž).

Velitelské funkce samozřejmě zastávali vojáci z povolání v hodnostech důstojníků a praporčíků. Ostatní muži narukovali v rámci základní vojenské služby a museli splňovat zdravotní i kádrové předpoklady. Službu u PS vylučovala zejména emigrace někoho z rodiny, občanská aktivita brance nebo jeho příbuzných apod. Nelze tedy říci, že by každý pohraničník souhlasil s tehdejší režimem a byl ochoten bránit železnou oponu za každou cenu. Během čtyřiceti let docházelo k dezercím a útekům na západ právě z řad Pohraniční stráže (Pejčoch 2011a, 6).

7. Výzkum

Rozsáhlé výstavby a zásahy do okolí železné opony měly nezpochybnitelný dopad na krajinu. Z této doby máme velice dobrou dokumentaci například vojenské techniky, ale samotných lokalit rot už nikoliv. Archivní údaje z tohoto období buď ještě nejsou zcela zpracovány, některé mohou podléhat utajení, anebo nejsou dochovány vůbec. Role archeologie při výzkumech těchto lokalit je tak zcela nepopíratelná.

Jak z ideologických, tak i z praktických důvodů došlo k likvidaci železné opony hned po jejím svržení roku 1989. Je tak velmi málo zachovaných drátěných zátarasů nebo staveb samotných, proto je důležité se začít této problematice věnovat a sledovat ji v širším historickém, ale i krajinném kontextu. Můžeme sledovat vliv železné opony na osídlení v jejím okolí, jaký má vztah k památkám jiného typu a zároveň jaké druhy objektů jsou součástí železné opony a kde se původně nacházely (Rak – Funk – Váňa 2012, 245-246).

7.1 Použité metody

Osobní prospekce v terénu pak probíhala pomocí nedestruktivního výzkumu, konkrétně povrchový výzkum antropogenních reliéfních tvarů. Tato metoda je vhodná především proto, že je aplikována pouze v dlouhodobě zalesněné nebo zatravněné krajině, kde nebyla použita orba, což lokalita zcela splňuje (Kuna 2004, 16). Jednotlivé objekty a současný stav roty je popsán v dalších kapitolách. Následně byl použit antropologický výzkum formou rozhovorů a konzultací s bývalými členy PS, který alespoň trochu pomohl oživit zničenou rotu.

Výzkumné období roty bylo od roku 1952 až do jejího zboření roku 1978. K identifikaci objektů bylo použito lidarových snímků, které zachycují některé vojenské objekty nebo průběh rozvalin, které zbyly po zbourané rotě.

Lidar neboli „Light Detection And Ranging“ je metoda dálkového průzkumu krajiny. Celý přístroj obsahuje zdroj laserového záření, optickou soustavu, mechanický prvek, detektor elektromagnetického záření a velmi přesné hodiny (Dolanský 2004, 10). Celý princip je založen na měření laserových impulsů, respektive na délce času, v jehož průběhu se impuls odražený od země vrací zpět do skeneru (Kuna 2004, 109).

Letecké laserové skenování je velmi mladou technologií umožňující sběr bodů pro tvorbu digitálního modelu reliéfu a modelu terénu, a to i v zalesněných oblastech. Ačkoliv je tato technologie velmi mladá, již našla své uplatnění v mnoha praktických aplikacích, jako je například tvorba 3D modelu města, analýza vegetačního pokryvu, sledování nadzemních vedení apod. Letecký laserový skener (ALS – Airborne Laser Scanner) poskytuje přesnost, rychlost a možnost operativního použití. Lze jej zařadit mezi aktivní digitální senzory. Aktivní proto, že vysílá energii a přijímá zpět signál po odrazu digitální, neboť úroveň signálu je převedena na digitální tvar a uložena do počítače a dále je zpracovávána pouze pomocí digitální techniky (Dolanský 2004, 12).

V terénu se dále naměřily body, pomocí GPS přístroje, které označují jednotlivé objekty. **GPS** zkracuje název pro „Global Positioning System“ nebo česky, Globální polohový systém. Stanice GPS jsou přístroje, které určují svou polohu na základě družicových signálů. Využívají systém 27 družic, který od 70. let budovalo ministerstvo obrany USA, a který byl rozhodnutím amerického kongresu zpřístupněn i civilním uživatelům po celém světě. K měření je potřeba minimálně signál 3 družic, v praxi systém potřebuje nejméně signál 4 satelitů. Družice vysílají signál s určitým kódem, který se opakuje každou milisekundu. Na základě toho je vypočtena vzdálenost přístroje od několika družic a z ní se určí poloha stanoviště (Kuna 2004, 400).

Body z GPS přístroje byly pak pomocí programu GIS, přeneseny na lidarové snímky nebo běžné terénní mapy. Velmi nápomocná pak byla dobová mapa z roku 1958

z kontaminace.cenia.cz²⁰, kterou jsem propojila s mapou současnou a bylo tak možné určit polohu hlavních rot.

GIS neboli Geografický informační systém je organizovaný soubor počítačového hardware, software a geografických údajů, navržený pro efektivní získávání, ukládání, upravování, analyzování a zobrazování všech forem geografických informací. Zjednodušeně řečeno GIS = informační systém pracující s informacemi, které mají geografickou (polohovou) charakteristiku. Systém vznikl v 60. letech 20. století s rozvojem teorií prostorové analýzy, v 80. letech zpřístupnila společnosti ESRI edici Arcinfo pro PC (původně aplikace pro lesnictví). Plného rozvoje se GIS dočkal v 90. letech s rozvojem počítačů a hlavně internetu.²¹

Rozhovory všeobecně můžeme rozdělit do několika druhů, a to na rozhovory kvalitativní, které zkoumají narativní, vysvětlující data, související se sociálním a kulturním kontextem a kvantitativní, který se táže po kvantifikovatelných datech. Kvalitativní rozhovory jsou vedeny neformálně a volněji a v případě potřeby můžeme některé otázky zcela vynechat nebo je pozměnit, oproti tomu kvantitativní rozhovor musí klást všechny připravené otázky. U těchto forem se také liší forma odpovědí. U kvalitativně zaměřeného rozhovoru jsou odpovědi většinou rozsáhlé a významově bohaté, u kvantitativních rozhovorů jsou odpovědi stručné a rychle zodpovídané, aby šly snadno zpracovat (Doušek a kol. 2014, 81).

Pro rozhovory mé diplomové práce, byla použita metoda kvalitativního rozhovoru, který má výhodu v tom, že je možné jej provádět opakovaně a je tedy získán co největší rozsah dat na dané téma (Doušek a kol. 2014, 82). Všechny rozhovory jsem pak sloučila do jednoho, pro lepší přehlednost. Nutno zmínit, že u této formy rozhovorů je kladen důraz na informátora, jeho mínění a názory, proto jsem se vždy snažila získané informace ověřit pomocí literatury nebo pomocí jiného informátora, aby mi výpověď potvrdil nebo vyvrátil.

Dále se rozhovory dělí na **strukturovaný rozhovor** neboli řízený, kdy má badatel předem připravenou osnovu jeho vedení. Připravené otázky klade v přesně určeném pořadí a často má i připravené možné odpovědi informátorů (může být podle variabilních hodnot).

Polostrukturovaný rozhovor nebo částečně řízený je asi nejvyužívanější variantou. Badatel má připravenou sérii otevřených otázek, které jsou obecného charakteru a určitá témata. Otázky a témata pokládá v libovolném pořadí, podle situace. Díky nenásilnosti rozhovoru, můžeme získat cenná data kulturního a sociálního kontextu a zároveň udržet pozornost směřující k zodpovězení hlavních výzkumných otázek.

---

²⁰ <http://kontaminace.cenia.cz/>

²¹ <http://www.esri.com/what-is-gis>

Nestrukturovaný rozhovor neboli neřízený je také poměrně často využívaná metoda sběru dat. Rozhovor je zcela neformální, není předem připravené pořadí ani formulace otázek. To se mění spontánně „tak jak řeč plyne“ a otázky jsou vytvářeny na základě nových informací nebo reakcí informátora. Badatel během rozhovoru řídí osnovu a spíše mlčí a poslouchá. Hlavní nevýhodou tohoto rozhovoru je značná časová náročnost, způsobena volným vedením (Doušek a kol. 2014, 84–86).

7.2 Vývoj brigády a její organizace

Mohelenská rota, kterou se diplomová práce zabývá, byla 3. rotou praporu Dolního Žandova a spadala pod 12. brigádu PS Planá. Po reorganizaci v roce 1973 se stala 15. rotou praporu Halže a spadala pod 5. brigádu Cheb.

Zaniklou rotu najdeme v Karlovarském kraji, okresu Cheb v lesnatém pohoří Přírodního parku Český Les, v nadmořské výšce zhruba 750 m. n. m. Nejbližší vesnice na české straně je Vysoká, nacházející se asi 8 km od roty²². Od roty vede několik komunikací, které byly pro vojáky významné. Příjezdová cesta od severo-východní strany vede k Dolnímu Žandovu, kde vojáci nakupovali veškeré potraviny a zásoby. Komunikace na jiho-východ vede k Dyleni, což byla jedna ze sousedních rot. Poslední cesta je orientována na severo-západ a další sousední rotě Slatině (Rozhovor z 3. 4. 2017).

Založena byla roku 1951 a zcela zrušena byla 31. 10. 1978. Pro základní výcvik vojáků bylo založeno školicí středisko v Karolině Dolině u Plané u Mariánských Lázní. Později začalo výcvikové středisko fungovat v Chodové Plané. Vybraní vojáci pak dále pokračovali do poddůstojnické školy, která byla založena roku 1951 a také nacházela v Chodové Plané. Školicí středisko si kladlo za úkol připravit nejnižší velitele, tedy poddůstojníky, velitele družstev nebo hlídek pro ochranu státních hranic (ABS 15/148; Rozhovor ze 4. 2. 2017).

Jak již bylo zmíněno v kapitole o PS, od ledna roku 1951 byla Pohraniční stráž reorganizována do brigád. Vznikly tak 5. bPS Cheb, 12. bPS Planá, 9 bPS Poběžovice, 7. bPS Sušice a 10 bPS Volary (Pulec 2001, 61).

Od roku 1951 byla zaujata nová sestava a rozmístění tehdejší 12. bPS se dělilo na následující sektory: velitelství brigády – což se dle dokumentu z Archivu bezpečnostních složek o

---

²² <http://geoportal.cuzk.cz/geoprohlizec/>

dislokaci jednotlivých útvarů PS mělo nacházet v Plané. K těmto účelům plně vyhovoval zámek v Plané, který byl však obsazen útvarů ČSA, které musely být přesunuty. Mimo zámku byla útvarem ČSA obsazena i budova asi 300 m od zámku, poblíž kostela. I tuto budovu obsadilo velitelství PS a dále nechalo v prostorách zámku vybudovat garáže v rozpočtu 300 000 Kčs.

Pro účely záložního praporu byl využit zámek v Chodové Plané, od velitelství brigády se nacházel asi 4 km. Dále se využíval kostel sv. Anny, který se nacházel 1500 m od Chodové Plané, kde bylo už před nastěhování PS a ČSA plné vybavení (kuchyně, vodovod, sprchy, koupelny). Kostel byl využíván jako azyl pro řecké děti, které kvůli obsazení PS byly vystěhovány neznámo kam. U kláštera byl zabrán i bývalý hostinec a ke všem těmto stavbám byly vybudovány garáže.

V obci Vysoká byla pro účely čety PS, využívána budova s kapacitou asi pro 30 osob. Zhruba 200 m od této budovy se nacházel neobydlený dům, který byl pod správou státních lesů a byl připravován pro lesnickou školu (majitelem byl farní úřad Dolního Žandova). Tato budova byla zabavena a využívána pro účely PS. Pro účely PS byl dále zamýšlen využít místní statek, který však vyžadoval dost oprav a domek k němu přilehlý, který byl rezervován pro velitele čety. K domům byly zřízeny garáže z materiálu ze starých domů (ABS 15/148). V dokumentu bylo Nové Mohelno popsáno jako zcela zničená obec, kde se nedá využít ničeho k ubytování vojáků. Byl tedy vydán rozkaz k budování roty, kde se měla vystavět hlavní budova roty, bunkry, zemljanky (zemnice), sruby apod. (ABS 15/148).

Další sektory byly následující: sektor operační, záložní oddíl, četa těžkých kulometů, četa tarasnic, četa 82 mm minometů, automobilní rota – Planá (dvě dopravní čety), hospodářská rota – Planá u Mariánských lázní (součástí ženijní četa), výcvikové středisko Karolina Dolina. Další výcviková střediska se nalézala v Chebu, Poběžovicích, Sušicích a Volarech (Pulec 2006, 18). Všechny pohraniční prapory měly záložní rotu (pěší četa, dopravní četa, spojovací četa, ženijní družstvo). Definitivní pojmenování jednotlivých rot bylo přiděleno ministrem národní bezpečnosti č. 9 ze dne 1. 1. 1951 a toto označení pak nesly po celou dobu své existence (Pulec 2001, 86-87; Rozhovor 4. 2. 2017).

12. Brigáda PS se dále dělila na 4 prapory, každý prapor měl 5 rot.

I. prapor PS Dolní Žandov velitel por. Vojtěch Kovařík	II. prapor PS Halže velitel por. Václav DINSBIER	III. prapor PS Lesná velitel por. Josef CTIBOR (Ziegler)	IV. prapor PS Rozvadov velitel Václav MOTYKA (Thomayer)
1. rota Oldřichov	6. rota Broumov	11. rota Pavlova Huť	16. rota Jedlina
2. rota Dyleň	7. rota Tišina	12. rota Vašíček	17. rota Hraničky
3. rota Mohelno	8. rota Branka	13. rota Zlatý Potok (Skláře)	18. rota Kota 605
4. rota Bezejmenná	9. rota Hraničná	14. rota Bezejmenná	19. rota Střeble
5. rota Slatina	10. rota Pavlův Studenec	15. rota Starý Pochr - Stoupa	20. rota kota 512

(Tabulka 1. převzato z Pulec 2001, 87).

Organizační struktura PS byla nezměněna až do roku 1962, kdy byla zrušena 10. brigáda PS ve Volarech. Střežený úsek za ní převzaly nejbližší brigády, a to sušická a českobudějovická. Plánská brigáda byla v roce 1964 přetvořena na školní brigádu (Pulec 2006, 21). V polovině roku 1973 se pak Mohelno stává 15. rotou praporu Halže spadající pod 5. brigádu Pohraniční stráže Cheb (Pulec 2006, 23).

Uspořádání roty ro změnách v roce 1973 (čísla v závorkách udávají počet členů)

1. prapor Aš	2. prapor Cheb	3. prapor Halže
1. Trojmezí (typ 68)	8. Dubina (82)	14. Dyleň (82)
2. Pastviny (68)	9. Pomezí (82)	15. Mohelno (68)
3. Újezd (68)	10. Hraničná (82)	16. Slatina (82)
4. Krásná (68)	11. Svatý Kříž (68)	17. Broumov (68)
5. Selbská (82)	12. Slapany (82)	18. Branka (68)
6. Nový Žďár (82)	13. Mýtina (68)	19. Pavlův Studenec (68)
7. Polná103 (68)		

Tabulka 2. převzato ze Slavíková – Vaněk 2003, 21

8. Rota Mohelno na základě antropologického výzkumu

Pro antropologický výzkum byla aplikována metoda polostrukturovaného a nestrukturovaného rozhovoru s bývalými příslušníky Pohraniční stráže roty Mohelno, kteří zde sloužili v různých časových úsecích, které pokrývají jak vznik, průběh tak i zánik roty, informátoři si nepřáli být jmenováni.

První rozhovor probíhal s příslušníkem PS, který na rotě sloužil při jejím vzniku, při budování prvních dřevěných staveb a železné opony samotné. Druhý účastník byl na rotu převelen po roce 1969, kdy na rotě již stály zděné budovy a rota měla již ucelenou podobu, která bude k vidění na přiložených dobových fotografiích. Třetí informátor zastával pozici hlavního kuchaře přibližně v letech, kdy na rotě sloužil druhý informátor. Čtvrtý informátor zastával pozici ženisty a byl na rotě poslední dva roky její existence.

8.1 Vznik železné opony na rotě a její organizace

Na jaře roku 1952 zde bylo zřízeno zakázané pásmo a bylo započato s budováním ženině technického zabezpečení. Zabezpečení bylo složeno ze tří řad ostnatých drátů, přičemž do prostředního již bylo nasazeno vysoké napětí. Narušení ještě nefungovalo přes signální stěnu, nýbrž na systému světlic. U drátů byl natažený tenký vlasec, který když narušitel přetrhl, vypustil světlici, která upozornila Pohraniční stráž (Rozhovor ze 4. 2. 2017).

Okolí zátarasu (jak EZOH, tak signální stěna) bylo zoráno a tento pás byl pravidelně udržovaný. Sloužil k rozpoznání stop, směru a případně počtu osob, které se na něm pohybovalo. Pás se oral oradlem taženým koňmi. Okolí zátarasu bylo z počátku zaminováno, miny se nacházely na území Mohelenské pláně (obr. 4.), později byly z důvodu samovolného odpalování a kritiky odstraněny.

Koně byli v počátečních letech jediným dopravním prostředkem pohraničnicků, vozili jídlo, střelivo a veškeré zásoby, které se dováželi z Dolního Žandova. Na Mohelně byli dva koně tažní, kteří byli ustájeni 5-6 km od roty a dva jezdecké, kteří se nacházeli přímo na rotě. Později byly koně samozřejmě nahrazeny vozidly (Rozhovor ze 4. 2. 2017).

Později byl tento systém nahrazen zmiňovanou signální stěnou. Signální stěna byla vysoká cca 2,2 m a měla tvar písmene „T“. Stěna z počátku nekopírovala přesný průběh státní hranice, ale různě se lomila podle terénu a možná i trošku pro zmatení narušitele. Takže se mohlo stát, že člověk – narušitel překonal signální stěnu a po několika stech metrech opět na

signální stěnu narazil a znovu ji přešel – tentokrát zpět na území ČSSR. Pokud ovšem nebyl mezi tím zadržen hlídkou PS (Rozhovor z 8. 3. 2017).

Celkově se dá říct, že železná opona nebyla jen jedno místo ostnatého drátu v terénu, ale celý soubor opatření, který zamezoval narušitelům překonání hranic. Například, když se ukázal neznámý člověk v nedaleké vesnici Stará Voda (nacházející se za vesnicí Vysoká), už se to oznamovalo na hranici a vojáci vyrazili tuto osobu prověřit (Rozhovor ze 4. 2. 2017; Rozhovor z 31. 3. 2017).

Signální stěna byla propojena s ústřednou na rotě. Ústřednu sledoval dozorčí roty. Při zkratu na signální stěně dozorčí poznal, kde došlo ke zkratu s přesností na několik metrů, a upozornil tzv. pojítkem nejbližší hlídku v terénu, případně vyslal poplachovou hlídku (dva vojáky a služebního psa). Hlídky střežily signální stěnu z pozorovatelny. V noci seděla hlídka u paty pozorovatelny a členem hlídky byl i služební pes. Na signální stěně byla umístěna dvě světla – červené a zelené. Rozsvícené světlo označovalo stranu, kde došlo ke zkratu na signální stěně. Na úseku roty Mohelno bylo dost obtížné překonat signální stěnu a přejít do Německa. Patrně je to z mapy, narušitel by musel překonat kilometry lesa, bažin, signální stěnu s orným pásem a pak ještě pokračovat dost velkou vzdáleností ke státní hranici (Rozhovor z 8. 3. 2017).

Průzkumná hlídka, jak už její název říká, procházela terén od roty do vnitrozemí a pátrala po nežádoucích osobách. O této službě vypovídá člen PS z let 1969 (Informátor 2.):

„Byla to celkem příjemná, občas dost dlouhá procházka. Někdy i dobrodružná, nikdy jsme nevěděli na koho, kde narazíme. V letech 1969 a 1970 dezertovala spousta ruských vojáků, utíkali ozbrojeni a všeho schopni. Musím přiznat, že jsem měl občas při procházení terénem strach. V noci jsme chodili po stezkách s hlavou obrácenou k nebi. Byla taková tma, že jediné světla obloha ukazovala, kudy stezka vede. To mě strach přešel, stejně bych nepoznal, odkud rána padla.“ (Rozhovor z 8. 3. 2017).

Každá rota měla povinnost vést svou pohraniční knihu, což byl dokument o formátu A3 s předem natištěnými tabulkami k vyplnění. U každého operačního dne se zaznamenal den, měsíc a rok. Pod tímto údajem byla tabulka s přehledem o stavu údajů o situaci, kde se vyplňoval početní stav roty mimo jednotku, zda byl někdo přivelen/odvelen, na služební cestě, v nemocnici, na dovolené nebo jiné (což znamenalo, že mohl být například ve vězení).

Dále se uváděly stavy u jednotky, tedy kolik vojáků bylo na směně, kolik jich mělo hraniční volno, kolik bojovou a politickou přípravu a kolik jich bylo nemocných.

V knize se uváděly údaje o situaci, tedy rozkazy nadřízených velitelů, zvláštní události v OSH a jiné. Z knihy jsem vybrala jeden příklad: „*Provádět zesílenou OSH s dobou služby, 14 hodin v 1 odpoledne při zachování četového systému. Zabezpečit přístupy proti násilnému přejezdu vozidel. Zabezpečit pozoruschopnost U-60 a pomocné signalizace, 6x za OS PH z toho 2x v noci. Pátrání zůstávají v platnosti, poznatky z území sousedního státu nemáme.*“

V knize jsou dále zaznamenány výsledky проверки výkonu služby, kontrolních a signalizačních prostředků, například: „*Provedl jsem kontrolu bdělosti a ostráživosti na ST/LOM SR vojína Lišky a pořádku na piketu, výkon služby byl dobrý, na piketu byl pořádek. ppor Kalina*“

Uvádělo se také počasí, hlavně povětrnostní podmínky, zřejmě kvůli na zátaras. Dále se uváděla veškerá rozhodnutí velitele, zde se vyplňovaly veškeré detaily, pro ukázkou jsem se rozhodla vypsát den 1. 1. 1978:

a) OSH provádět v úseku roty:

Zesíleným způsobem s dobou služby 14 hodin pro 2. a 1. čet.

b) Směr pravděpodobného postupu narušitelů:

Zprava: Háje, VOZ, VS-HM-12

Zleva: Jedlová – H. Kříž, rozhraní se 16 rPS – HM 15/5

c) Ostatní části úseku střežit:

SRN Matyáš 1+5 zesílení služby se psem 16:00 – 17:00

d) Prostory, kterých mohou narušitelé využít k pozorování a úkrytu:

Šulcovka, Háje, pískovka, okraj vysokého lesa před U-60

e) Objekty vojenského pozorování:

Všechny hlídky pozorují vzdušný prostor a přístupové cesty

f) Způsob velení a spojení:

Velení hlídkám pomocí telefonu služební hlídky, vozidlo GAZ k zásahu PokM

g) Využití ženijních prostředků a objektů, signálních, dopravních a jiných technických prostředků: U-60 k podání signálu, po celé třeše drátěného zátarasu pomocná signalizace.

h) Využití PPS a místního obyvatelstva:

K hlídkové službě na sl. Hřbitov, Křížek. K hlášení neznámých osob v týlu.

i) Součinnost pohraničních hlídek: Podle zpracovaných variant

Dále bylo v knize popsáno Opatření ke kontrole pohraničního režimu, kde byly vypsány časy, stejně tak byly vypsány u dalšího bodu – Opatření k maskování OSH a kontrola služby pohraničních hlídek. Závěrem byla vypsána jména a zadané úkoly k PchH.

V knize se nacházel i celkový seznam stanovišť, která byla označena pořadovým číslem, názvem stanoviště a stanoveným kódem (viz. Tabulka 6). Jedná se o zkratky a názvy zmíněné například v bodě b nebo d.

V knize se nachází Přehled vykonaných služeb, kde je uvedeno jméno, příjmení a hodnost příslušníka, druh hlídky, prostor, který střežil a časové vymezení. Jednotlivé činnosti byly vyznačeny barevně, což potvrdil i Informátor I. Bohužel k jednotlivým hlídkám nebyly vysvětlivky, takže není jisté, co která barva značí.

V zadní části knihy se dále nacházely záznamy o mimořádných událostech roty, přehled o kontrolách, o zadržených narušitelích (ten byl prázdný) a zajištění rozhraní (ABS 2342/1644).

8.2 Uspořádání budov na rotě

Na rotě se z počátku nacházely pouze tzv. finské domky, postavené ze dřeva (obr. 5). Dle výpovědi člena PS, který na rotě sloužil v letech 1952-1954, se zde nacházely dvě hlavní budovy, které byly v pozdějších letech propojeny chodbou, kde se také nacházel hlavní vchod. Po vstupu do budovy se zde nacházela strážnice, kde byl dozorčí roty. Hned naproti byla sušárna, vojáci často museli na službu ve velmi nepříznivém počasí, po zatopení v kamnech v této místnosti si mohli věci usušit.

Budova po levé straně sloužila jako ubytovna pro vojáky, na pokoji žilo zhruba 5-7 lidí. Budova nebyla příliš kvalitně udělaná, takže v zimě mezi stěnami a škvírami zaháněl vítr nebo déšť. Ten, kdo spal u stěny, byl tedy ráno pokrytý sněhem. V druhé budově byly kanceláře, měl zde pokoj velitel a v neposlední řadě se zde nacházela kuchyně (Rozhovor ze 4. 2. 2017). Právě u této budovy byly ustájeny kobyly, sklad na obilí a za nimi kotce pro psy. V této části se také v pozdějších letech nacházel chlívek pro prasata, která se vykrmovala ze zbytků z jídelny (Rozhovor z 31. 3. 2017).

Budovy byly postupem času modernizovány a již zděné, nicméně se organizace příliš nezměnila od původního uspořádání. Dle výpovědí Informátorů 2 a 4 bylo uspořádání hlavní budovy stále ve tvaru písmene „U“. V levém křídle byly pokoje mužstva, umývárna a výstrojní sklad. Pokoje byly pro celá družstva, to znamená pro nejméně 15 a více osob,

postele byly i patrové. Umývárna byla zařízená umyvadlem, zrcadly a lázeňskými kamny, takže když se chtěl voják osprchovat, muselo se v kamnech zatopit a vodu si ohřát.

Ve spojovací chodbě se nacházel hlavní vchod do roty a naproti tomuto vchodu byl vstup ke kotcům za rotou.

V pravé části byly kanceláře velitele a místnost pro dozorčího roty, zbrojnice, místo určené pro školení mužstva a také se zde promítaly filmy nebo se sledovala televize, a to i německé programy, které vojáci sledovali tajně (prý byl tenkrát v kurzu Méd'a Béd'a). Dále se zde nacházela jídelna a kuchyně. V pozdějších letech se uspořádání ještě trochu měnila, a to ve spojovací chodbě, zde byla místnost pro dozorčího roty a čistírna zbraní. V levém křídle pak přibyla místnost poplachové hlídky (Rozhovor z 8. 3. 2017; Rozhovor z 3. 4. 2017).

Částečně mimo areál roty byly domy vojáků z povolání. Žili zde celé rodiny včetně malých dětí (obr. 6.). Na rotě se nacházelo zhruba 30–35 vojáků, později počet mužstva narůstal, což je patrné z tabulky 2 výše, kde v roce 1973 počet mužstva 68. Na rotě byl velitel, zástupce velitele a vojáci. Na hlídky se chodilo vždy po dvou lidech (Rozhovor z 8. 3. 2017).

8.3 Vojenská každodennost

Režim na rotě fungoval následovně. Odpoledne v 16 hodin velitel přečetl denní rozkaz, kde bylo zobrazeno od kdy do kdy, bude kdo co dělat další den.

Každá činnost byla vyznačeně barevně (například služba – zeleně, spánek – černě, školení – červeně apod.), ke každé činnosti bylo připsáno časové vymezení, většinou byla služba 10 hodin, ale také záleželo na stavu ohrožení, když byla situace napjatá, byla služba posílena na 12–14 hodin denně. Osobní volno měl každý voják asi 2 a půl hodiny denně. Vojáci měli nárok na hraniční volno, což bylo každý desátý den (1 den volna). Občas, když byli vojáci z velké dálky, mohli si volné dny spojit (dvacet dní služby a pak dva dny volna; Rozhovor ze 4. 2. 2017; Rozhovor 31. 3. 2017; Rozhovor z 3. 4. 2017).

Dle výpovědi pohraničnicka z let 1969 se na rotě žilo celkem spokojeně:

„Odlehlost roty od civilizace měla samozřejmě určitý negativní vliv. Polovina mužstva byla stále ve službě a druhá polovina žila tak, jak to tam bylo možné. Mužstvo mělo k dispozici malé hřiště, které se nacházelo za hlavními budovami, kde byla hrazda, hrála se kopaná, a soutěžilo se v různých hrách. Například zde bylo místo s provizorním vrhačským kruhem, kde se soutěžilo ve vrhu koulí. V místnosti, které se říkalo KLUB, se hrály karty, poslouchala hudba, podávalo se pivo a vedly se řeči hodné dvacetiletých jinochů.“

Celkově volný čas (mnoho ho nebylo) jsme trávili různě – sport, karty, televize anebo spánek. Hodně jsem četl. Malou kuriozitou bylo, že mi tehdejší zástupce velitele roty pro věci politické zapůjčil k přečtení knihu, Černí baroni aneb sloužili jsme za Čepičky. Bylo to v roce 1970 od něho dost odvážné.

Psovodi trávili dost času u psů, i když nebyli ve službě. Občas jsem byl určen jako značkař při „trenýrovce“ psů. To jsem dostal rukáv (návlek na ruku, který psi neměli prokousnout) a šel jsem „našlápnout stopu“. Psovod potom svého psa navedl a společně mě stopovali. Když mě psovod uviděl, tak psa vypustil, ten se přihnal a zuřivě se zakousl do rukávu. Psovod si většinou dal na čas s doběhnutím a odvoláním psa. Měl škodolibou radost z toho, jak se psem zápolím. Občas mi do smíchu nebylo.“ (Rozhovor z 8. 3. 2017).

O stravování mužstva se staral „provijanták“ spolu s kuchařem, který byl vojákem ZVS. Na stravu byl určitý finanční limit, nákup se pak uskutečnil v Dolním Žandově, kde se nakupovalo pečivo, chleba, mléko, maso a uzeniny, ostatní přivážel velkoobchod. Zároveň proviant nakupoval i potřeby dle přání vojáků (tyto přání už byly nad rozpočet, takže si je platil každý voják zvlášť ze svého služného). Společně s kuchařem pak sestavovali jídelní lístek, podle kterého se vařilo celý týden. Každý rok se snažili něco ušetřit na Vánoce a Silvestra.

Do jídelny se nastupovalo hromadně v určitý čas, na stole byly teriny s polévkou, každý si nabral, kolik chtěl a potom mu kuchař donesl hlavní chod. Jídla bylo vždy dostatek, nebyl problém si přidat a sníst kolik kdo chtěl. Pravidelně se jedlo třikrát denně, ale v jídelně bylo po celý den i noc stále připraveno něco k snědku (čaj, mléko, chléb, marmeláda, máslo apod.) Často se také podávaly Pribináčky a Olomoucké syrečky, které byly nejčastěji ke snídani nebo večeři (Rozhovor z 8. 3. 2017; Rozhovor z 31. 3. 2017).

Výše jsem se také zmiňovala o prasečím chlévě. Prasata se zde chovala hlavně kvůli úspoře rozpočtu kuchyně. Dle výpovědi se ale nezpracovávala přímo v místní kuchyni, nýbrž se odvezla na jatka a zpět se přivezla již naporcovaná, pak se dělalo „zabijačkové menu“. Vojáci jezdili každý rok na týdenní cvičení na Drmoul, kde se vařilo v polních kuchyních ve ztížených podmínkách. I na tyto akce se muselo šetřit, aby se vojáci dobře najedli.

Dalším příběhem přispěl Informátor 3. (kuchař):

„Jedna taková perlička, vařil jsem v kuchyni se svým bažantem, takový cigánek, byl z Trebišova, no a on byl vyučený řezník, a když jsme uvařili ovar z prasete, tak jsem si někam

odskočil a on mě tu polévku vylil do kanálu. Málem to se mnou seklo, u nich to tak prý dělali.“ (Rozhovor z 31. 3. 2017).

8.4 Zrušení Mohelenské roty

Dne 5. 10. 1978 byl vydán rozkaz velitelem 5. brigády PS Josefem Šabatou o zrušení rot Mohelno a 4. roty Krásná. Jejich funkce přebírají roty v nejbližší blízkosti. Díky Archivu bezpečnostních složek je tato kapitola o Mohelnu popsána asi nejpodrobněji.

Rota musela být uklizena, vyklizena a velitelé měli přesné rozkazy, jak mají připravit materiál, techniku, dokumentaci a připravit vojsko k přesunu podle přesného časového plánu. Pro účely likvidace rot byla vytvořena likvidační skupina, která se skládala z výkonného praporčíka, pomocníka pro techniku, staršího účetního, řidičů, spojařů a ženistů. Ukončení roty bylo stanoveno na 31. 10. 1978, příprava na ukončení probíhala od 9. – 20. 10. 1978 (ABS 2342/27, 1).

Dne 14. 10. se měla provést kontrola veškerého výstrojního materiálu dle evidenční knihy u pohraničnicků základní služby i u vojáků z povolání. Tabulka 3. a 4. ukazuje, co si s sebou měl vzít každý voják základní služby k sousední přidělené jednotce. Případnou ztrátu nebo poškození zapůjčených věcí řešil výkonný praporčík. Voják měl povinnost ztrátu nebo poškození nahradit novým vybavením, a pokud škoda přesáhla 300 Kč, musel si viník náhradu odpracovat, přičemž s ním byla sepsána dohoda o dobrovolné náhradě škody. Tabulka 5. pak ukazuje vybavení pro příslušníky z povolání. Na všechno vybavení se pak vedly podrobné výkazy, které byly předány nové jednotce s vojáky (ABS 2342/27, 2-3).

Zbraně a jejich příslušenství museli vojáci předávat vyčištěné, nakonzervované olejem Konkor a přehledně rozložené podle evidence roty. Munice, dalekohledy a infrapřístroje musely být vyčištěny. Munice musela být roztríděna dle druhu, zásobníky a pásky vypáskovat. Všechny náboje musely být přesně spočítány a zapsány do dokumentačních listů. Proviant provedl uzávěrku k měsíci říjen a všechny pozůstatky musely být zváženy, spočítány a odevzdány. Stejně tak se musely spočítat veškeré peníze a stravenky. Prasata, která se na rotě chovala, byla přidělena do sousedních rot. Vojáci taky dostali náhradu za ušlou výplatu a stravu. Všem byl vydán zapečetěný osobní spis, kde se nacházely odměny a tresty, dále vojenská propustka a zdravotní knížka.

Veškerý nábytek byl roztríděn na použitelný, který se převezl do sousedních rot a na ten, který byl na zrušení. Z tohoto záznamu můžeme zjistit vybavení pokojů pro vojáky, jednalo se

o jednoduché vybavení postelemi, nočními stolky, skříněmi a kamny. Z evidence je jasné, že na rotě se vytápělo i radiátory. Osvětlení, zásuvky, vypínače, kliky nebo štítky zůstávají na místě, čemuž odpovídají i současné nálezy (ABS 2342/27, 4-5).

Veškerý spojovací materiál jako bylo rádiové, telefonní a stálé signální spojení bylo soustředěno na učebnu roty a uspořádáno podle druhů materiálu. Signální prostředky, které byly rozmístěny v terénu, nebyly staženy, pouze se nahlásil počet a poloha velitelům sousedních rot. Nutno zmínit, že v závěru je popsáno, že rota Mohelno se má nadále střežit, dokud nebude rozhodnuto o jejím dalším využití, takže demolice v době vydání rozkazu ještě nebyla zamýšlena (ABS 2342/27, 6-7).

9. Nalezené objekty na lokalitě

9.1 Druhy nalezených objektů

9.1.1 Obrana rot

Stanoviště okolo roty bylo v 50. letech doplněno systémem zemních okopů, zákopů a krytů, které měly sloužit jako obrana v případě ozbrojeného napadení nepřítelem. Podobné okopy se zřizovaly i v úsecích rot (mimo budovy roty). Jednalo se o okopy pro stojící střelce, pro těžké kulometry, spojovací zákopy a odolné palebné kryty (Pulec 2006, 98).

Tabulka 7. Rozdělení vojenských objektů dle míry poskytované ochrany. Převzato z Příručka vojáka AČR 2007, 80

Rozdělení těchto staveb, podle míry jimi poskytované ochrany, popisuje Příručka vojáka AČR.

Dále stavby dělíme **podle účelu** na palebné, pozorovací, pohotovostní, odpočinkové, spojovací, skladové a jiné. A podle jejich **umístění vzhledem k povrchu terénu** na povrchové, částečně zapuštěné, zapuštěné a podzemní.

Okopy – dělíme na dva základní typy. Okop, určený ke střelbě ze samopalů a okop, určený ke střelbě z kulometu (Příručka vojáka AČR 2007, 81).

Vojáci měli i jasně daný postup při budování jednotlivých staveb, postup pro vybudování okopu zněl následovně:

- *po zaujetí určeného (výhodného) místa odloží voják samopal (kulomet) vpravo od sebe na vzdálenost natažené paže a zaujme polohu tak, aby co nejméně vyčníval nad terén;*
- *polní lopatkou vyznačí obrys okopu, proseká drn (vrchní vrstvu horniny) vpředu a po stranách okopu, sejme jej a hloubí okop;*
- *z drnů a vytěžených hornin vytváří přední násyp; mezi předním okrajem výkopu a násypem ponechává předprseň širokou 20 až 30 cm (pro kulomet 40 až 50 cm) pro opření loktů při střelbě (pro ustavení kulometu);*
- *jakmile voják dosáhne v přední části okopu hloubky 20 cm, stáhne se dozadu a dokončí výkop a (okop) zamaskuje přední valy (drny, porostem; Příručka vojáka AČR 2007, 82)*

Zákop – další vojenskou stavbou byl průlezný (spojovací) zákop a na něj mohlo být napojeno několik dalších staveb. Tyto objekty se hloubí jako přimknuté k zákopu v obranném postavení družstva nebo jako vysunuté (pro kulomet, pancéřovku) před zákop (Příručka vojáka AČR 2007, 83).

9.1.2 Palebné objekty

KŽ 1 – Jedním z prvně zavedených palebných objektů se stal objekt KŽ-1 (obr. 7.), který byl vyvinutý v letech 1952–1954 a celkový počet vybavovaných objektů není znám. Tento objekt byl jedním z nejrozšířenějších a často bývá označován zkratkou POK (palebný objekt kulometný). Vyráběn byl z prefabrikovaných trámů a rámu zásadně jako jednostřílnový objekt. Jeho vnitřní rozměry byly 180x180 cm o světlé výšce 195 cm. Vstup byl u jedné z bočních stěn opatřený chodbičkou s protitlakovými dřevěnými dveřmi. Tento objekt se stavěl především jako ochrana proti útoku potencionálního nepřítele. Měl tedy odolat útoku

granátů, jadernému útoku, měl poskytovat ochranu proti radioaktivnímu záření apod. Jeho hlavní zbraní byl těžký kulomet a celková hmotnost objektu činila asi 10 tun.

Bojovou posádku tvořili dva vojáci, jako úkryt sloužil pro čtyři vojáky a v nouzovém případě až pro sedm lidí. Spáry mezi prefabrikáty byly zpravidla zamáznuty maltou a interiér byl vybílen vápnem, do spár se pak zasekávaly kramle nebo háky pro uchycení výstroje.

Tento objekt si také od roku 1952 prošel jistým vývojem. Zřetelný rozdíl je ve střílnách. Objekty budované v letech 1955–1958 mají tzv. velkou střílnu o rozměrech 37x23 cm, objekty budované od roku 1959 mají malou střílnu s rozměry 21x23 cm. Do roku 1958 se totiž kulomet upevňoval na polní podstavec, od roku 1959 se zaváděla speciální lafeta, která umožnila menší rozměry střílny.

Dále se změnilo i řešení střílnové nástavby a původní dřevěné se počátkem 60. let nahrazovalo za železobetonové, které umožňovaly uzavření plechovým protitlakovým štítem. Objekt byl maskován kamennou rovinou v tloušťce 80–100 cm a nadkryt pokryt zeminou. Tyto palebné objekty byly vybudovány především pro kosé a boční palby, ale našly se i takové, které směřovaly do vnitrozemí. POKy se stavěly hlavně pro potřeby armády, ale v menší míře i pro PS. V současné době by měly být deaktivovány a prázdné, ale najdou se i plně vybavené (Dubánek – Lakosil – Minařík 2008, 95).

9.1.3 Pozorovatelný a spojení

Jak bylo zmíněno výše, pozorovatelný byly budovány od samotných počátků rot a původně spíš připomínaly vysoké posedy. Z počátku byly celé dřevěné, různých typů a velikostí, od roku 1954 dochází k určité standardizaci, kdy se měly stavět podle schválených plánů (Vaněk 2003, 213). Tyto pozorovatelný mohly být vysoké až 8 m, pak také existovaly pozorovatelný zemní, které se dělily na několik typů dle vývoje.

Pozorovatelná 27/S – Nejstarší objekt, vyvinutý v letech 1952–53, 1. sériově vyráběný a prefabrikovaný objekt. Byl budován ze souprav železobetonových trámů s rozměry 120x180 cm a světlou výškou 200 cm. Pozorovací průzor se nachází v jednom ze stěnových trámů, vybavení tvořila pouze loketní opěrka a ženijní nářadí. Dveřní prefabrikát byl pro usnadnění montáže rozdělený na dva kusy a opatřen závěsy pro jednoduché dveře. V letech 1957–1960 byly doplněny vstupními chodbičkami s protitlakovými dveřmi. V objektu se mohly ukrýt 3 osoby a v případě nebezpečí i více. V terénu je najdeme už jen zřídka, mnohem častěji najdeme novější typ pozorovatelný PŽ-1 (Dubánek – Lakosil – Minařík 2008, 115).

Pozorovatelná PŽ-1 – Je modernizovanější než její předchůdkyně. Rozložením i výbavou zůstává stejná, rozdíl je pouze ve stropě, který má nyní tvar kobyly hlavy, jako je použito

v objektech KŽ-1. Původně dřevěnou nástavbu později nahradily rámové prefabrikáty se sklápěcím štítem, který se ovládal zevnitř. Čelní stěna měla tloušťku asi 10 cm, jelikož se nepočítalo s přímým postřelováním (Obr. 8.; Tamtéž).

Pozorovatelna PŽ-2 – nejmenší a nejjednodušší objekt budovaný v letech 1955–56. Tvořena byla z chodbičky z rámu dvou různých světlých výšek, zakončená stěnou z panelů, z nichž jeden měl pozorovací průzor. Dále nemohla chybět střílová nástavba z železobetonových prefabrikátů a protitlakové dveře. Odolností měla odpovídat PŽ-1 (Dubánek – Lakosil – Minařík 2008, 116).

S vývojem pozorovaten souvisí i vývoj spojení. Až do počátku 50. let bylo jediné spojení formou signální pistole, píšťalky nebo výstřelu do vzduchu. Od roku 1951 se toto mění z důvodu budování nových pozorovaten, které se nacházely daleko od rot. V letech 1951–1954 bylo vybudováno telefonní spojení, které bylo zajištěno polními kabely PK 1 a PK 2, které vedly většinou po stromech. Pevné hlídky měly mikrotelefon, pohyblivě se průběžně napojovaly na signální síť. Polní kabely byly ovšem často poruchové a špatně odolávaly povětrnostním podmínkám. Proto byly zrušeny a nahrazeny železnými vodiči. U řady jednotek měla být v letech 1954–1955 provedena zemní kabeláž, což se nakonec nezdařilo. Od roku 1955 se přešlo na systém permanentního telefonního spojení, vedeného po dřevěných impregnovaných sloupech. Hlídky byly vybaveny přenosnými mikrotelefony, přičemž se ve střeženém prostoru vybudovaly jednoduché zástrčky s možností napojení telefonů a podání hlášení (viz. Obr. 9.). Kromě těchto linkových pojítek, využívala PS i přenosné rádiové stanice. Tyto stanice sloužily především při pohraničních operacích nebo akcích organizovaných v rámci rot. Na konci 70. let byly jimi vybavovány i některé hlídky pro cestu na stanoviště (Pulec 2006, 99-100).

9.2 Popis jednotlivých objektů

V této kapitole jsou popsány všechny dochované vojenské i nevojenské objekty, které se na rotě našly. Pod popisem je pak uvedena krátká interpretace, buď na základě literatury, nebo na základě výpovědí a konzultací s bývalými členy Pohraniční stráže. Také bylo použito kartografických nebo obrazových pramenů. Výchozím bodem pro orientaci světových stran je prostor hlavních budov, níže nazývaný jako rota. Vzhledem k demolici roty, není u popisu uveden stav objektů. Celkový plán roty s popsány objekty ukazuje obr. 10., obr. 11. je znázornění plánu na lidarovém snímku s možnou interpretací nalezených objektů.

Objekt 1. – nachází se ve svažitém terénu jižně od roty. Jedná se o konvexní objekt kruhového půdorysu. Jeho dno je také konvexní nepravidelné, stěny jsou šikmé. V horní části má objekt zhruba 15 m v průměru, bohužel kvůli špatné přístupnosti nebylo možné objekt změřit přesně. U dna má kolem 10 m. Hloubka v nejvyšším bodě byla 4 m, v nejnižším 1,5 m. V objektu je spousta napadaných větví a několik vyvrácených stromů. Uvnitř najdeme také několik dřevěných trámů, které jsou zapuštěné do země, na nich jsou umístěné kovové prvky (např. háček nebo panty). Objekt je obehnaný devíti dřevěnými sloupy ve tvaru písmene T. Sloup má výšku asi 190 cm, jeho obvod je 30 cm a přilehlé T měří na délku 1 m. Přes každý sloup vedlo šestnáct řad ostnatého drátu. V okolí objektu najdeme další kovové předměty a také odtokovou rouru.

Interpretace – dle výpovědí bývalých členů Pohraniční stráže se jednalo o muniční sklad (obr. 12.). Objekt měl dřevěnou konstrukci, z které se dochovalo jen pár trámů s panty a háčky (obr. 13.). V těchto místech tedy musel být vchod do skladu. Pod objektem najdeme rouru, která odváděla dešťovou vodu z objektu a kousek od ní spadlý sloup, na kterém bylo napojené tzv. pojítka, což bylo součástí signální stěny a také rot, které umožňovalo telefonické spojení (Pulec 2006, 99).

Objekt 2. – tento objekt se nacházel ve svažitém terénu a nalézal se okolo celé bývalé roty. Jednalo se o konvexní objekt, který začínal u objektu 1. na jižní straně a končil na straně severní, nad rotou. Celkově měl délku zhruba 300 m a šířku průměrně asi 2,5 m. Jeho hloubka dosahovala průměrně 1 m. Objekt byl vyplněný jehličím a zeminou, v některých místech byl zasypan jak hlínou, tak odpadem z bývalé roty.

Interpretace – Objekt 2. býval zákopem sloužící k zaujetí obrany, v případě vojenského konfliktu (obr. 14.). V dolní části roty, zhruba v polovině, je napojen spojovací zákop, kde na jeho konci bylo umístění pro kulomet nebo jinou palnou zbraň. Zákop je také několikrát přerušen (obr. 15). Jednou ho přerušila bývalá hlavní komunikace k rotě, za níž pokračuje a pak se opět ztrácí, což je patrné na lidarovém snímku (obr. 17)., kde je na základě změřených dat GPS vyznačená linie zákopu. V tomto místě je zákop zřejmě pod zemí a znovu na povrch vybíhá asi po 10 m, pak je ukončen novodobou cestou a začíná opět nad rotou (obr. 16), kde už vede plynule. Zákop se v terénu záměrně klikatí, kdyby v něm došlo k výbuchu například granátu, jeho střepiny nezraní vojáky nacházející se v blízkosti výbuchu.

Objekt 3. - nacházel se v mírném terénu nad objektem 1. jižně od roty. Objekt i jeho dno je konvexního tvaru a oválného půdorysu. Horní část objektu byla přibližně 3,60 m dlouhá (jeho hrana nebyla jasná) a 1,20 m široká, v dolní části u dna se zužoval na 70 cm na šířku. Hloubka byla 80 cm. Výplň objektu tvořila zemina, listí, větve, mech a část dřevěného sloupu.

Interpretace – Objekt 3. byl okop, který mohl sloužit jako pozorovací, jelikož se nacházel přímo u cesty (obr. 18.).

Objekt 4. – nacházel se v mírném terénu u hlavní komunikace na západní straně od roty. Objekt i jeho dno je konvexního tvaru a oválného půdorysu. Horní část objektu byla 2 m a 30 cm dlouhá a 90 cm široká, v dolní části u dna pak 70 cm široká. Hloubka byla 60 cm. Výplň objektu tvořila zemina, listí, větve, mech a část dřevěného sloupu.

Interpretace – Objekt 4. byl okop, který mohl sloužit jako pozorovací, jelikož se nacházel přímo u hlavní komunikace, ale i jako palebný objekt (Příručka vojáka AČR 2007, 82). Okop byl z velké části zasypán, takže dříve se zde mohla nacházet plošina na palebnou zbraň. Dřevěný sloup uvnitř byl zapuštěn do země a poté byl těsně nad zemí uříznutý (obr. 19.).

Objekt 5. – nacházel se v mírném svahu v oblasti nad bývalou rotou. Tento zahloubený objekt je obdélného půdorysu a jeho stěny jsou vyzděné. V horní i dolní části měl na šířku 80 cm, v dolní části se zužoval na 30 cm, dál je objekt zasypaný sutí a zeminou a jeho délku nebylo možné změřit, v odkryté části bylo naměřeno 2,60 m délky. Jeho hloubka dosahovala asi 50 cm, ale bude jistě hlubší. Jeho výplň tvořilo listí, větve, zemina, dále se zde našel brusný kotouč, plechovka od barvy s názvem Metalik, v okolí objektu jsou elektrické dráty, suť, zbytky asfaltu, sklo nebo akumulátor. Za objektem se nacházejí betonové dílce zapuštěné do země. U objektu se také nacházel kus dřevěného sloupu s nápisem písmene P, které bylo nakresleno bílou barvou. Písmeno se nacházelo v modrém kruhu, který byl ještě obtažen bílým kruhem.

Interpretace – Dle nálezů mohl být objekt 5. montážní jámou pro automobily (obr. 20. – 21.), nikdo z bývalých členů Pohraniční stráže však tuto domněnku nepotvrdil. Za tímto objektem se mohly nacházet domy pro rodiny velitelů. Dle plánu od bývalého člena PS dobových snímků a snímku propojeného s dobovým snímkem z kontaminace.cenia.cz, by

místo odpovídalo (viz obr. 10. a 11). Co se týká sloupu s písmenem P, není známo, že by se na rotě nacházelo takto vyznačené parkoviště.

Objekt 6. – nacházející se v mírném svahu v lesním prostředí východním směrem od rot. Objekt je zahloubený a má obdélný půdorys. Jeho stěny jsou vyzděné, rozměry byly naměřeny přibližně, jelikož je objekt v některých částech sesunutý. Objekt má na šířku asi 4,90 m a je dlouhý 9,80 m. Hloubka dosahuje v průměru 60 cm. Uvnitř objektu se nacházela zrytá zemina, dále samozřejmě větve či jehličí ze stromů. V objektu byla vysoká koncentrace odpadu, jednalo se o různé obaly od potravin (jogurtů, mléka), také zemědělské obaly od hnojiv, pak například vidle nebo kahánek od petrolejové lampy a také vysoká koncentrace pravděpodobně zvířecích kostí.

Interpretace – U tohoto objektu neznáme jeho účel. Nebyl zakreslen na mapě, ani členové bývalé PS ho nepoznávají (obr. 22. - 23.). V okolí objektu se také našla hromada zřejmě zvířecích kostí (obr. 24.), které byly pravděpodobně roztahány divočáky. Dále se v okolí nacházely izolátory používané pro EZOH a vlnité eternity ze střeš. Na obalech od nalezených potravin jsou čitelné popisky, cena (v Kčs) a dovozce, například se našel ovocný jogurt z Hradce Králové, rybí salát z Tachova, mléko z Klatov nebo hořčice z Horšovského Týna. Datum spotřeby se většinou nacházel na víčku a v těchto případech pokaždé chybělo, takže datování nebylo možné. Vzhledem k tomu, že bývalý kuchař roty uvedl, že se zde chovala prasata a v okolí je také oplocená louka, kde se mohla pást zvířata, byla původní myšlenka taková, že se jednalo o chlívek, stáje nebo stodolu, což vyvrátil Informátor 4. Mohlo se také jednat o cílenou odpadní skládku (odpad se nikdy nevyvezl). Vysoký počet kostí zřejmě pochází ze zpracovaných vepřů, některé kosti jsou nařezané pilkou nebo jiným ostrým nástrojem.

Objekt 7. – nachází se v mírném svahu, asi 400 m od rotý jiho-západním směrem. Zahloubený objekt je čtvercového půdorysu s vyzděnými stěnami. Rozměry objektu jsou 2x2 m, hloubka je 60 cm. Uvnitř objektu je napadané listí a kamení. Ve vrchní části objektu je zabudována roura, o průměru asi 30 cm, jejíž konec je odseknutý. Ve spodní části se nachází další roura, která ústí do objektu, jejíž průměr je asi 15 cm.

Interpretace – Tento objekt byl Informátorem 1. interpretován jako bývalá studánka, která byla jediným zdrojem vody v počátcích rotý. Vedle studánky vede příkop, který sloužil pro

sběr dešťové vody, pod ním vede menší roura, která ústí do studánky. Přítomnost větší roury není známa, mohla pokračovat dál přes studnu a v tomto místě mohla být ulomena nebo sem byla přivedena po vybudování horní studně už jako roura odpadní (obr. 25.).

Objekt 8. - tento objekt se nachází v téměř plochém terénu severním směrem od roty, přímo u rozcestníku pro turisty (obr. 26.). Objekt má v části u cesty jasně viditelný průzor (obr. 27.). Je konvexního tvaru, oválného půdorysu, s délkou od průzoru ke vstupu 6,3 m, šířkou a hloubkou o rozměrech 120 cm. Na straně od lesa se objekt plynule svažuje směrem dovnitř, na opačné straně u cesty je objekt uzavřený zřejmě železobetonovým dílcem, který je pokrytý zeminou a jehličím. Objekt je vyplněn zeminou, listím a jehličím. Vedle objektu se nachází železobetonový rám, který k objektu dřív patřil (obr. 28.).

Interpretace – Objekt 8. odpovídá jak rozměrově, tak uspořádáním pozorovatelně, kde byli ukrytí vojáci a měli zde průzor k pozorování či palbě v případě narušení hranic. Objekt mívá nadzemní konstrukci, která byla buď zničena, nebo rozebrána. Rozměry pozorovatelné by odpovídaly typu 27/S nebo PŽ-1, vzhledem k tomu, že se tyto typy liší ve tvaru stropu, nelze určit, o jaký typ jde (Dubánek – Lakosil – Minařík 2008, 115).

Objekt 9. - leží v mírně svažitém terénu na okraji Mohelenské pláně. Je konkávního tvaru a oválného půdorysu. Na objektu je navržena zemina s travním porostem (obr. 29.), který se ztrácí v terénu, takže půdorys je spíše orientační. Objekt má v průměru 7 m. V přední části se nachází betonový pozorovací průzor, který se pomocí betonových rámců postupně zmenšuje. V největší části má 160x160 cm a v nejmenší části má 40x25 cm (obr. 30.). Do objektu se mi bohužel nepodařilo dostat, jelikož poklop byl zapadlý.

Interpretace – Tento objekt odpovídá popisu palebného objektu KŽ-1 (Dubánek – Lakosil – Minařík 2008, 95), bunkr je zcela maskovaný v krajině, jelikož se kolem něj nachází mnoho vývrátů stromů, které vypadají zcela stejně (obr. 31.). Průzor směřuje k Mohelenské pláni, tedy směrem k německým hranicím.

Objekt 10. – Objekt se nachází v plochém terénu. Jedná se o pozůstatky domu, který měl obdélný půdorys (obr. 32.). Délka domu je 6 m, jeho šířka je 4 m, zachování stěn bylo různé, v nejzachovalejším bodě bylo naměřeno 1,85 m, v nejnižším bodě se jednalo o 50 cm. Stěny jsou kamenné, v jedné části z nich vyrůstá mohutný strom a okolo jsou mladé smrky.

Objekt 11. – Nacházel se v plochem terénu asi 20 m od objektu 10. Jedná se o zahlobený objekt obdélného tvaru, o rozměrech 5,4 m na délku a 2,9 m na šířku (obr. 33.). Jeho hloubka dosahovala 2,3 m. Objekt měl zřejmě v minulosti střechu nebo přístřešek, z něj se dochoval jen 1 m dlouhý kousek. Objekt je vyzděný cihlami a jeho dno je svažité. Na druhém konci od přístřešku i v objektu, byly nalezeny betonové dílce, které dříve k objektu patřily.

Interpretace - objekt 10. se nachází asi 5-6 km za rotou směrem na Vysokou. Dle parcelní mapy z geoportalu.cuzk.cz můžeme vidět, že zde byly dvě budovy vedle sebe (obr. 34.). Podle výpovědi Informátora 1. a 3. se jednalo o budovy sloužící k ustájení tažných koní. Druhá budova nebyla zachována vůbec. Zachoval se jen objekt 11. u této budovy, který byl neznámého účelu, ale jistě byl využíván v souvislosti se stáji (možná nějaký sklípek).

Objekt 12. – nachází se v plochem terénu asi 50 m od chaty severním směrem. Objekt se skládá ze dvou obdélných železobetonových dílců zapuštěných v zemi. Samotný obdélný dílec má 2 m x 50 cm, celkový objekt pak 2x2 m, jednotlivé dílce jsou od sebe vzdáleny asi 0,5 m. V okolí objektu se pak nachází dráty a železné předměty.

Interpretace – Objekt 12 opět není zaznamenán v mapě, ani nebyl zmíněn v žádné výpovědi pohraničnicků. Pozůstatky by se dalo určit, že se mohlo jednat o transformátor (obr. 35.).

Odpadní areál – Pod rozvalinami nalezneme velkou kumulaci odpadu, kromě stavebního materiálu zde nalezneme pozůstatky zejména z kuchyně, vojenský odpad nebo izolátory ze systému EZOH, které se využívaly v 50 letech. Po zavedení signální stěny se izolátory zmenšovaly. Z odpadu se jedná především o suť, nádobí, sklenice a sklo obecně, lahve a lahvičky, buď keramické, které připomínají lahve od kolínské nebo skleněné, které mohly být od nějakého alkoholu. Hojně jsou zde zastoupeny především plechovky, které jsou buď zcela zrezivělé, nebo novodobější, na kterých jsou čitelné popisky. Na těchto plechovkách se bohužel nezachovalo datum, takže přesné datování nevíme. Vzhledem k přítomnosti chaty, turistické a cyklistické stezky, může být tento odpad smíšen s novodobým.

V dolní části SZ směrem od původní roty se našla skládka akumulátorů (obr. 36. - 37.) z vysílaček, kterých údajně byla velká spotřeba a také samozřejmě do baterek. Každý pohraničnický měl jednu, s kterou se vydával v noci do terénu. Vedle skládky se našlo i několik světlíc.

Pro odpadní areál byla použita jednoduchá metoda výzkumu, a to, že se na ploše 3x3 m spočítaly veškeré pozůstatky odpadu, a to včetně veškerých úlomků a střepů a pak bylo vypočteno, jak jsou procentuálně zastoupené. Na zadané ploše se tedy našlo 46 ks sutin, 38 ks skla, 18 ks porcelánu/keramiky, 17 ks vojenského materiálu (dráty, akumulátory, světlice, izolátory apod.), 10 ks plechovek a 6 ks plastových předmětů. Celkem tedy 135 ks (obr. 38.).

Z těchto propočtů vyšlo zastoupení:

Sutiny / Stavební materiál = 34 %

Skleněné předměty = 28 %

Porcelán / Keramika = 13 %

Vojenský materiál = 12,5 %

Plechovky = 7,5 %

Plastový materiál = 5 %

Grafické zobrazení poskytuje obr. 39. Plocha pro výběr odpadků byla vybrána přímo pod rozvalinami, kde se také nachází největší množství sutin, takže výsledky nemusí být optimální. Pro budoucí výzkum by byl jistě lepší rozsáhlejší průzkum odpadu, nejlépe formou sondy.

Průběh EZOH – pro linii EZOHu byla vybudována a vykáčena cesta mezi lesy. Podle dobového snímku z roku 1958 můžeme dobře vidět umístění po novodobých komunikacích, které později vedly na sousední roty Slatinu a Dyleň (obr. 40.). Na následujícím lidarovém snímku je na základě toho dobového, vyznačena trasa EZOH (obr. 41.). U Mohelenské pláně vedla stěna přesně podél lesního pásma. Nenašly se zde však pozůstatky drátů nebo izolátorů, ale našla se zde mez, tedy hranice, kde les původně končil. V pozdější době, buď po zrušení EZOHu nebo roty samotné, byla linie, kde zátaras vedl uměle zalesněn.

Průběh signální stěny U-60 – Zatímco linie EZOH se nacházela mezi rotou a státní hranicí, po posunutí železné opony do vnitrozemí, se nyní rota i státní hranice nacházela za signální stěnou. Tento zátaras se nacházel 3 km směrem na Vysokou, kde nyní nalezneme cestu (obr. 42.). Na fotografii je vidět že cesta byla původně širší a nyní ji zarůstají mladší stromy (obr. 43.). Signální stěna přehrazovala i cestu na rotu, takže po příjezdu k ní se po kontrole osob otevírala vrata. U cesty se nacházel přístřešek (tzv. piket) a pozorovatelná Vozovka. Další pozorovatelná se nacházela v úseku zátarasu asi 2 km cesty na sever a nazývala se U Věry, poslední pozorovatelná byla cca 1 km směrem na jih a měla jméno Plánský můstek (obr. 44.).

Jelikož systém U-70 byl zaveden od roku 1981, kdy už rota neexistovala, prošla si rota Mohelno jen fází EZOH a signální stěnou U-60.

9.3 Současný stav roty Mohelno

Mohelenská rota se nachází v těsné blízkosti hranic s Bavorskem. Jak již bylo zmíněno a popsáno v předchozích kapitolách, rota byla roku 1978 srovnána se zemí a její činnost převzaly sousední rotu. Když dnes dorazíte na rotu, jedinou stavbou, kterou zde najdete je chata, která byla vybudována Lesy ČR, v současné době ji vlastní majitel okresních lesů (obr. 45.). Každoročně je také pronajímána bývalým členům PS, kteří zde pořádají srazy.

Nedaleko chaty leží u cesty novodobá studna, která byla využívána za dob existence rotu a je také jediným zdrojem vody v nejbližším okolí. Hned pod ní, již v lese, je tzv. Studánka Emila Hrušky (obr. 46. - 47.), která zde byla vystavěna na počest jednoho z velitelů této rotu. Původním zdrojem vody byla výše zmíněná studánka, která se nachází zhruba 500 m od rotu JZ směrem (obr. 25.), která je dnes již vyschlá.

Nedaleko studánky E. Hrušky se našly výše popsané vojenské objekty (Objekt 1,2 a 3), tedy okop, začátek příkopu a za ním bývalý muniční sklad.

Pod chatou na jižní straně jsou vidět rozvaliny, které jsou pozůstatkem demoličních prací (obr. 48. - 49). Tyto rozvaliny jsou dobře patrné z lidarového snímkování (obr. 50.). Celá rota byla tedy zdemolována, všechna suť z domů i se vším vybavením byla rozprostřena do jedné plochy a terén byl uměle srovnán do jedné roviny. Pod rozvalinami nalezneme veškerý odpad smíšený pravděpodobně i s novodobým. Odpad má vysokou kumulaci těsně pod rozvalinami, ale najdeme ho i v celé stráni a ve své podstatě i po celé lokalitě najdeme mnoho odpadu a pozůstatků po rotě.

V terénu je patrné, že vzrostlé stromy dosahují stáří asi 35 let a méně, zatímco stromy pod rozvalinami jsou daleko starší a mohutnější. Podrobnější rozbor by jistě přinesla dendrochronologická analýza.

Směrem na západní stranu jsme objevili původní cestu, o které vyprávěl informátor z prvního rozhovoru (obr. 51.). Cesta vedla lesem a na rotu se napojovala zespodu, později byly cesty modernizovány a nynější vede na rotu z dolní části, od severo-západní strany. Zhruba 100 m od skládky západním směrem se nachází betonový schod (obr. 52.), který se mohl napojovat na nějakou budovu, ovšem na dobové mapě není objekt viditelný a ani

v záznamech se o takové budově nikdo nezmiňuje. Celkově v této oblasti je opět vidět rozvezení suti z nějakých budov, že terén byl zřejmě uměle upraven a následně zalesněn.

U novodobé cesty také najdeme konec zákopu, okop pro vojáky a spadlý sloup s izolátorem, který se využíval v mladším období (obr. 53.).

Plocha, kde se nacházely bývalé roty, je nyní hustě zarostlá lesem a mezi nima najdeme vymýcené místo, kde nyní Lesy ČR zpracovávají dřevo. Zde mezi lety 1952-78 stávaly domy pro pohraničníky. Budovy měly asi 30x14 m (Rozhovor 8. 3. 2017). Oba domy byly propojené a mezi nimi vznikl plácek, který byl vydlážděný chodníkem s Rudou hvězdou, což je patrné z již zmiňovaného dobového snímku z roku 1958 (obr. 40.). Po vydláždění se našlo jen několik kostek, které by odpovídaly chodníku, ale mohlo se ale jednat i o propojovací chodbu (obr. 54.). V části „za budovami“ se našel ostnatý drát. Dle výpovědi, byla signální stěnou oplocena budova s vojenskou technikou, tedy ženijní sklad, proto se zde mohly najít tyto zbytky, jinak se signální stěna nacházela daleko od roty.

V horní části, nad rotou, pokračuje zákop a tím zřejmě rotu uzavírá, díky tomu lze určit ohraničení roty. U zákopu byl nalezen vlnitý eternit (obr. 55.), který se nacházel na střeších. Z dobových fotografií byl eternit viděn pouze na kotcích pro psy, na dalších budovách to bohužel nebylo patrné. Dále se zde našly lahve nebo pila. V této horní části je vidět předěl mezi horním, tedy starším lesem a dolním, novodobě zalesněným lesem, v kterém se nacházely domy pro vojáky.

Nad objektem 12. se na louce naproti hlavním domům pro členy PS nacházela budova (patrné z dobového snímku), stejně jako roty, tak ani tato budova nebyla dochována skoro vůbec. Oproti rotám můžeme vidět alespoň částečné pozůstatky v zemi. Dle výpovědi bývalých členů PS se jednalo o ženijní sklad, ale dle plánu Informátora 4 byl ženijní sklad za rotou, nikoliv před ní. Je tu ovšem možnost, že se během let sklad přemístil (obr. 55.).

U objektu interpretovaného jako montážní jáma se dále našly sutiny, které také mohou být pozůstatky nějakého domu (obr. 56. – 57.).

Celkově je zde role archeologie nezastupitelná, jelikož pozůstatky budov v terénu nejsou skoro čitelné a členové PS se zde již orientují velmi špatně, kvůli rozsáhlé destrukci.

10. Závěr a diskuze

Diplomová práce se zabývá archeologií železné opony a je souhrnným studiem rotu Mohelno. Cílem této práce bylo jak studium reliktní železné opony, tak celkové studium a nastínění organizace a fungování roty, k čemuž dopomohly rozhovory a konzultace s bývalými členy Pohraniční stráže.

V první části se práce zabývá spíše historií železné opony, jejím vývojem a změnami v průběhu let, což nabízí bližší pohled na použití všech ženíjných prostředků pro zabránění přechodu přes státní hranice. Mimo drátěný zátaras můžeme jmenovat nástražná osvěcovadla, lesní průseky, orný pás, zaminování terénu nebo všechny vojenské objekty, kterých bylo nespočet. V práci jsem se dále zaměřila na vznik a vývoj Pohraniční stráže, jelikož samotní pohraničníci hráli stěžejní roli v rámci ochrany hranic.

V druhé části se práce zaměřila na samotnou rotu Mohelno, nacházející se v Karlovarském kraji, okr. Cheb. Rota byla založena roku 1952 a roku 1978 byla zrušena a její činnost převzaly sousední rotu. Později byl vydán rozkaz k její kompletní demolici. Všechny objekty byly strženy a všechna suť a odpad byly rozprostřeny po celé ploše roty, kam byl nasazen nový les. Většina dokumentů, které byly vedeny, včetně mapování bylo skartováno, takže zdroje z archivů byly do jisté míry omezené. Dnes na rotě můžeme vidět rozvaliny, které jsou dokladem demolice a pod nimi odpadní areál, který zřejmě vzniknul až po demolici. Na celé oblasti můžeme vidět novodobé zalesnění, stromy na ploše bývalé roty dosahují odhadem stáří 10 – 40 let. Mezi staršími stromy jsou nasázené nové a terén je díky tomu velmi špatně průchozí.

Na rotě pomocí nedestruktivního povrchového průzkumu antropogenních reliéfních tvarů bylo nalezeno několik vojenských objektů, jako zákop vedoucí okolo roty, okopy, palebné objekty nebo pozorovatelná. Dále se zde našel objekt neznámého účelu. Objekt 6. v němž bylo nalezeno mnoho odpadu a také zvířecích kostí. Kostí jsou zcela jistě pozůstatky po vepřích, kteří se na rotě chovali. Odpad, který se v objektu nachází, je smíchan s odpadem z roty a odpadem novodobým. Tento objekt mohl být původním odpadním areálem roty a po zrušení mohl být zahrnut hlínou, kterou později rozryli divočáci. Další, ne zcela jasnou situací, je budova, která se dle dobového snímku nacházela naproti hlavním rotám. V terénu zůstaly špatně čitelné pozůstatky po budově. Díky rozhovorům byla budova nejprve

identifikována jako ženíjní sklad. Po dalším rozhovoru se měl ale sklad nacházet za rotami, nikoliv před nimi. Buď se mohlo jednat o budovu k jinému účelu, nebo se časem sklad přemístil. Stále však není jasné, k čemu se budova využívala dříve.

Pro výzkum bylo dále použito lidarových snímků. Všechny nalezené objekty byly zaměřeny GPS přístrojem a tyto body byly přeneseny pomocí program GIS do lidarových snímků nebo map. K dispozici bohužel nebyly historické snímky lokality, pouze snímek z roku 1958 z Kontaminace. cenia.cz, který pomohl určit polohu budov a také průběh linie EZOH. Výsledný plánec je v příložených mapách a veškeré fotografie, mapování a dobové snímky jsou přiložené na CD.

Dalším výzkumným zájmem byla tzv. vojenská každodennost, která pomohla nastínit život na rotě. Byla zkoumána pomocí rozhovorů s bývalými členy Pohraniční stráže, jejichž výpovědi se občas lišily, ale to mohlo být způsobené odlišným obdobím, kdy na rotě sloužili. Tento nedestruktivní a antropologický výzkum poskytuje cenné informace o jejím fungování. Bližší a přesnější výsledky by však poskytnul výzkum terénní.

Celkově si myslím, že studium válečného období doby nedávné je velmi důležitým aspektem historie a zasloužilo by daleko větší pozornost současné archeologie, dokud jsou terénní relikty v krajině patrné (a dokud se ještě máme koho zeptat). Studium toho tématu bylo pro mě osobně bylo velice zajímavé. Porovnání literatury, filmů či pořadů, které vykreslují tamější dobu velice negativně (a věřím, že také byla) a následné povídání si s lidmi, kteří tuto dobu osobně prožili. Samozřejmě se musí brát v potaz, že člověk má tendenci své vzpomínky zkreslovat o to víc, když se jedná o odstup v rozmezí od 39 až 62 let. Také je třeba brát rozdíl mezi jednotlivými vojáky, jejich postavením na rotě a v jejich zážitcích. Jinak bude na tuto dobu vzpomínat člověk, který se službou na rotě neměl sebemenší problém a jinak člověk, který nesouhlasil s tehdejší režimem nebo musel například někoho usmrtit.

Ráda bych proto závěrem citovala slova Informátora 3., který tuto situaci shrnul moc pěkně:
„Rád bych se vyjádřil k problematice ochrany státních hranic za komoušů. Každý mladý kluk si svoji čestnou vlasteneckou povinnost splnit musel, já jsem dostal povolávací rozkaz k PS, ale svazák ani komunista jsem nebyl. Po půl roce na vojně mě lámali do strany, nabízeli opuštěnou abych si zajel domů pro doporučení od místních komoušů, ačkoliv jsem už půl roku nenavštívil domov, tak jsem to odmítnul. Nás pouštěli domů celkem málo, někteří kluci byli

doma jen dvakrát za celou vojnu, na 10. denní dovolené, na to jsme měli nárok. Dnes to vidím asi takto, sloužili jsme dobře, ale špatné věci. Jak jsem psal, bydlím u polské hranice a kdykoliv se mohu sebrat a do Polska jet, taky tam jezdíme nakupovat hlavně maso, a oblečení mám všechno z Polska. Do revoluce jsem v cizině nebyl, jen v Polsku jsme jednou byli hrát fotbal, a potom jsem si to vynahradil. Byl jsem na dovolených na hodně místech, Kanáry, asi 15x, Turecko, Kréta, Itálie, Kypr, několikrát v Německu, úplně bez problémů, a tak to má být.“

11. Summary

The purpose of my research is study of artefacts called 'barbered wire with electric enhancements. This security feature was widely used in Cold War especially in Chebsko by Mohelno troops. This 15th border brigade was functional until 31. 10. 1978 and destroyed later that year.

In this specific location I have made my research of anthropogenic embossed shape, especially military objects like barbed wire, traps and observation point. In regards to the state of the troops I had to use historic and cartographic sources for my research.

I have also used Lidar pictures to locate military objects. I have marked all my findings in GPS and filled into geographic information system. Next I have combined Lidar pictures with historic map where the old buildings are located in. This I used to convert into new maps and locate positions and progress of EZOH.

Another study focus was every day military duties. I have talked with specific individuals who have been part of this military service in recent past. I could not use any written documents as all has been destroyed. There are still ruins which I could examine and guess the building purpose. Over all my work include archaeology and anthropology to gain information about the troops, where I could imagine all that has happened from surviving members.

12. Seznam použité literatury a pramenů:

PRAMENY

- Archiv bezpečnostních složek, fond 5. brigáda Pohraniční stráže Cheb – pohraniční kniha roty Mohelno rok, 1978 (2342), i. j. 1644.
- Archiv bezpečnostních složek, fond Pohraniční útvary SNB (PS) - Přehled dislokace a umístění útvarů PS k. 15, ev. j. 148.
- Archiv bezpečnostních složek, fond 5. brigáda Pohraniční stráže Cheb – Rozkaz velitele 5. pohraniční brigády MV č. 085/78, (2342), i. j. 27.
- Příručka vojáka AČR 2007. II. vydání. Vyškov.
- Retrospektivní lexikon obcí Československé socialistické republiky 1978. Abecední přehled obcí a částí obcí v letech 1850-1970. Praha.
- Rozhovor 4. 2. 2017: Nestrukturovaný rozhovor s bývalým členem Pohraniční stráže Informátor 1. ze 4. 2. 2017. Rozhovor vedla N. Krausová. Uloženo u autorky.
- Rozhovor 8. 3. 2017: Polostrukturovaný rozhovor s bývalým členem Pohraniční stráže Informátor 2. z 8. 3. 2017. Rozhovor vedla N. Krausová. Uloženo u autorky.
- Rozhovor 31. 3. 2017: Polostrukturovaný rozhovor s bývalým členem (kuchařem) Pohraniční stráže Informátor 3. z 31. 3. 2017. Rozhovor vedla N. Krausová. Uloženo u autorky.
- Rozhovor 3. 4. 2017: Polostrukturovaný rozhovor s bývalým členem Pohraniční stráže Informátor 4. z 8. 3. 2017. Rozhovor vedla N. Krausová. Uloženo u autorky.

LITERATURA

- Buchtele, Z. – Švandrlík, R. 1999: Z historie obce Nové Mohelno, HAMELIKA čís.8/1999 z 31. srpna 1999, 26-31.
- Buchtele, Z. – Švandrlík, R. 2008: Velká Hled'sebe. Průzkum stávajícího stavu drobné křesťanské sakrální architektury a pomníků v krajině ve správních územích obcí Stará Voda a Velká Hled'sebe.
- Coford, W. D. - Thomas, R. J. C. 2007: Cold War. Building for Nuclear Confrontation . Swindon: English Heritage.
- Dolanský, T. 2004: Lidary a letecké laserové skenování. Ústí nad Labem.

- Dolf-Bonekämper, G. 2002: The Berlin Wall: an archaeological site in progress. In: J. Schofield – W. G. Johnson – C. M. Beck edd., *Matériel Culture: the archaeology of 20th century conflict*, London, 236–248.
- Doskočilová, M. 1952: „Berní rula - 23. Kraj Plzeňský – díl I.“, Státní pedagogické nakladatelství. Praha.
- Doušek, R. a kolektiv 2014: *Úvod do etnologického výzkumu*. Brno.
- Dubánek, M – Lakosil, J. – Minařík, P. 2008: *Utajená obrana železné opony*. Mladá Fronta.
- Hartl, K. – Jedlička, J. 2002: *Československý vlčák*. Brno
- Hüttl F. – Hufnaghl, H. – Konhäuser, E. 1977: "Neumugl – Heimatbuch Marienbad Stadt und Land", Band II., Heimatverband der Marienbader Stadt und Land e. V., Staudt -Druck KG, Geisenfeld.
- Jílek, T. – Jílková, A. a kolektiv 2006: *Železná opona. Československá státní hranice od Jáchymova po Bratislavu 1948–1989*. Praha.
- Jílek, T. a kol. 2010: *Na hranici dvou světů. Česko-bavorská hranice 1948–1989*. Plzeň.
- Klausmeier, A. – Schmidt, L. 2006: *Commemorating the uncomfortable*. In: J. Schofield – A. Klausmeier – L. Purbrick edd., *Re-mapping the field: New Approaches in Conflict Archaeology*, Berlin/Bonn, 22–27.
- Kovařík, D. 2006: *Proměny českého pohraničí v letech 1958-1960. Demoliční akce v českém pohraničí se zřetelem k vývoji od roku 1945*. ÚSD AV ČR – Prius, Brno.
- Ptáčnicková, S. – Slavík, T. – Vaněk, P. 2012: *Archivní A-Ž, Sborník archivu bezpečnostních složek 10/2012*, 373-387.
- Kuna, M. a kol. 2004: *Nedestruktivní archeologie*. Praha, Academia.
- Mašková, T – Ripka, V. 2015: *Železná opona v Československu. Usmrcení na československých státních hranicích v letech 1948-1989*. Ústav pro studium totalitních režimů.
- McWilliams A. 2013: *An Archaeology of the Iron Curtain. Material and Metaphor*. Södertörns högskola.
- Orth, J. – Sládek, F. 1870: *Topograficko – statistický slovník Čech*, Praha.
- Pejčoch, I. 2009: *Útěky za železnou oponu. Svět křídel*.

- Pejčoch, I. 2011: Přechody přes železnou oponu. Svět křidel.
- Pejčoch, I. 2011a: Vojáci železné opony. Svět křidel.
- Procházka, Z. 2006: Zapomenutá paměť místa. In Proměny sudetské krajiny. Antikomplex, Praha.
- Pulec, Martin. 2001. "Nástin organizace a činnost ozbrojených pohraničních složek v letech 1948–1951." *Securitas Imperii* 7.
- Pulec, M. 2006: Organizace a činnost ozbrojených pohraničních složek. Seznamy osob usmrčených na státních hranicích 1945-1989, Sešity Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu č. 13, Praha.
- Rak, M. 2013: Archeologie konfliktů 20. století. In: Archeologie 19. a 20. století: Přístupy – Metody – Témata (Vařeka, P., ed.), 115–136, Plzeň.
- Rak, M. – Funk, L. – Váňa, M. 2012: Vesnice v zajetí železné opony, Možnosti archeologického poznání studené války, *Antropowebzin* 3/2012, 241–252.
- Rak, M. - Vladař, J. 2010: Focke-Wulf from Nynice – The excavation of a German Aircraft, *Forum Archaeologiae - Zeitschrift für klassische Archäologie* 14/55.
- Rak, M. – Starková, L. - Funk, L. 2014: Relikty "studené války" jako součást kulturní historie. In: *Veřejná archeologie* 5. Příspěvky z konference Archeologie a veřejnost 7/2013, s. 42-61.
- Rychlík J. 2012: Devizové přísliby a cestování do zahraničí v období normalizace. ÚSD AV ČR. Praha.
- Slavíková, A. – Vaněk, P. 2003: 5. brigáda PS Cheb 1951–1992. Archiv bezpečnostních složek Kanice.
- Vaněk, P. 2013: Budování ženijnětechnického zajištění v úseku 12. plánské pohraniční brigády I. Počátky, *Český les: Příroda a historie* 12/2013.
- Vaněk, P. 2004: K vývoji ženijnětechnického zabezpečení státní hranice v letech 1951–1955, *Sborník archivu ministerstva vnitra* 2/2004, 183–233.
- Váňa, M. 2014: Archeologie nás: Studium vlastní minulosti jako klíč k formulování archeologických teorií, *AntropoWebzin* č. 3-4, s. 171-175.
- Vařeka, P. et al. 2008. Archeologický výzkum vesnic středověkého původu na Tachovsku zaniklých po roce 1945, *Archaeologia Historica* 33.

- Vařeka, P. – Symonds, J. 2013: Archeologie trampingu na příkladu výzkumu „Kachního údolí“ u Stříbra (Plzeňský kraj). In: P. Vařeka ed. Archeologie 19. a 20. století, přístupy – metody – témata, Plzeň: Vydavatelství ZČU, 137–164.
- Větrovec, V. 2015: "Železná opona" v Československu: Možnosti archeologického poznání bezpečnostních a obranných prvků komunistického režimu v západních Čechách. Plzeň. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni. Vedoucí práce Michal Rak.

13. Internetové zdroje:

- Archiv bezpečnostních složek. *Archiv bezpečnostních složek* [online]. Copyright © Archiv bezpečnostních složek 2008 [cit. 27. 11. 2016]. Dostupné z: <http://www.abscr.cz/>
- Portál eAGRI – resortní portál Ministerstva zemědělství. [online]. Copyright © 2009 [cit. 24. 02. 2017]. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/>
- About us | English Heritage. *English Heritage Home Page | English Heritage* [cit. 4. 3. 2017]. Dostupné z: <http://www.english-heritage.org.uk/about-us/http://www.esri.com/what-is-gis>
- Geoportál ČZÚK – přístup k mapovým produktům a službám resortu [cit. 14. 02. 2017]. Dostupné z: <http://geoportal.cuzk.cz>
- Greenways [cit. 24. 04. 2017]. Dostupné z: <http://www.greenways.cz/EuroVelo/EuroVelo-v-CR/EuroVelo-13.aspx?lat=49.459557103675884&lon=14.947990000000004&z=7>
- OSH-Hraničáři – občanské sdružení. *OSH-Hraničáři – občanské sdružení* [online]. Copyright © Free [cit. 10. 03. 2017]. Dostupné z: <https://hranicari.euhttp://www.klub-pohranici.cz/pohranicni-straz/>
- Kontaminovaná místa. *Kontaminovaná místa* [online]. Dostupné z: <http://kontaminace.cenia.cz/>
- Mapy.cz. *Mapy.cz* [online]. Dostupné z: <https://mapy.cz/turisticka?x=12.4796426&y=49.9423276&z=17&source=base&id=1921814>
- Plánští chodové. *Plánští chodové* [online]. Copyright © PLÁNŠTÍ CHODOVÉ [cit. 9. 02. 2017]. Dostupné z: <http://www.planstichodove.cz/>

- Lněničková, J. – Lakosil, J. – Holub, R. 2012: *Železnorudsko-utajená obrana železné opony* [online]. [cit. 2016-11-24]. Dostupné z: http://www.sumava.net/itcruda/user/prospekty/Stecky_2012_web.pdf
- Mašková, T. - Morbacher, E. 2011: *Železná opona v Československu. Paměť a dějiny č. 3.* [online]. [cit. 2016-11-14] Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/data/pdf/hranice/studie.pdf>
- Ústav pro studium totalitních režimů. *Ústav pro studium totalitních* [online]. Copyright © Ústav pro studium totalitních 2008 [cit. 29. 01. 2017]. Dostupné z <https://www.ustrcr.cz/uvod/dokumentace-usmrcenych-statni-hranice/>
- Vojensko. *Vojensko* [online]. Dostupné z: <http://www.vojensko.cz/>
- Zaniklé obce. *Zaniklé obce* [online]. Dostupné z: <http://www.zanikleobce.cz/index.php?menu=222&mpx=12.50522&mpy=50.04728&mpr=13&typ=20>

14. Přílohy

Veškeré dobové snímky a fotografie jsou uloženy na přiloženém CD v plném rozlišení

Tabulka 3. Ukazuje veškeré vybavení vojáka základní vojenské služby; převzato z: Fond 5. brigáda Pohraniční stráže Cheb – Rozkaz velitele 5. pohraniční brigády, 2.

Souprava výstroje osobního používání			
Čepice	2 ks	Řemen do kalhot	1 ks
Blůza 63	1 ks	Opasek	1 ks
Kalhoty 63	1 ks	Přezka k opasku	1 ks
Plášť 70	1 ks	Řemínek ustrojovací	2 ks
Košile 63	1 ks	Kufr PS	1 ks
Kukla komb. kh.	1 ks	Košile bílá vycházková	1 ks
Rukavice pletené	1 pár	Ponožky letní	4 pár
Límeč plyšový	1 ks	Kapesník	4 ks
Košile vz. 21	2 ks	Vázanka	2 ks
Tílko	2 ks	Tepláky	1 spr.
Trenýrky	2 ks	Ponožky zimní	4 pár
Pyžamo bl. kol.	1 spr.	Polobotky	1 pár
Ručník	2 ks	Kecky	1 pár
Utěrka	1 ks	Trepky	1 pár
Nátělník	2 ks	Vložky do bot	2 ks
Spodky	2 ks	Kartáč na bláto	1 ks
Boty 60	1 pár	Kartáč na obuv	1 ks
Boty 60 letní	1 pár		

Tabulka 4. ukazuje veškeré zapůjčené vybavení vojáka základní služby; převzato z: Fond 5. brigáda Pohraniční stráže Cheb – Rozkaz velitele 5. pohraniční brigády, 2-3.

Zapůjčené inventární součástky			
Blůza 63 služební	1 ks	Tlumok	1 ks
Kalhoty 63 služební	1 ks	Řemení k tlumoku	1 ks
Plášť 70 služební	1 ks	Mošna	1 ks
Košile 63 služební	1 ks	Přilba	1 ks
Čepice 60	1 ks	Popruh upínací k přilbě	1 ks
Blůza 60	1 ks	Sít'ko zastír. přilby	1 ks
Kalhoty 60	1 ks	Šle	1 ks
Kabát 60	1 ks	Přikrývka UNI 67	1 ks
Kapuce 60	1 ks	Povlak na přikrývku 67	1 ks
Rukavice zimní 55	1 pár	Blůza pracovního oděvu	1 ks
Ušanka	1 ks	Kalhoty pracovního oděvu	1 ks
Vložka do blůzy	1 ks	Boty gumové	1 pár
Vložka do kalhot	1 ks	Pláštěnka PS UNI	1 ks
Vložka do kabátu 60	1 ks	Vložka hyg. příkr. 67	1 ks

Tabulka 5. Výstroj vojáka z povolání; převzato z: Fond 5. brigáda Pohraniční stráže Cheb – Rozkaz velitele 5. pohraniční brigády, 3.

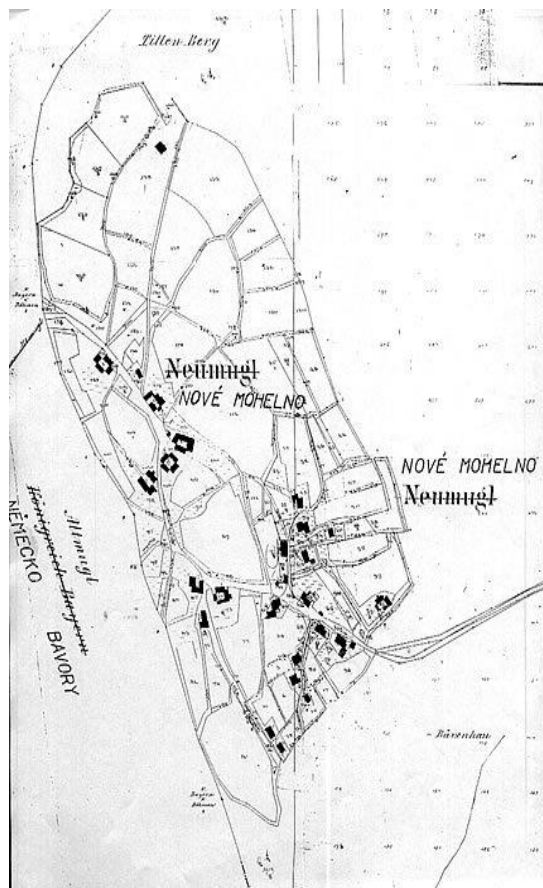
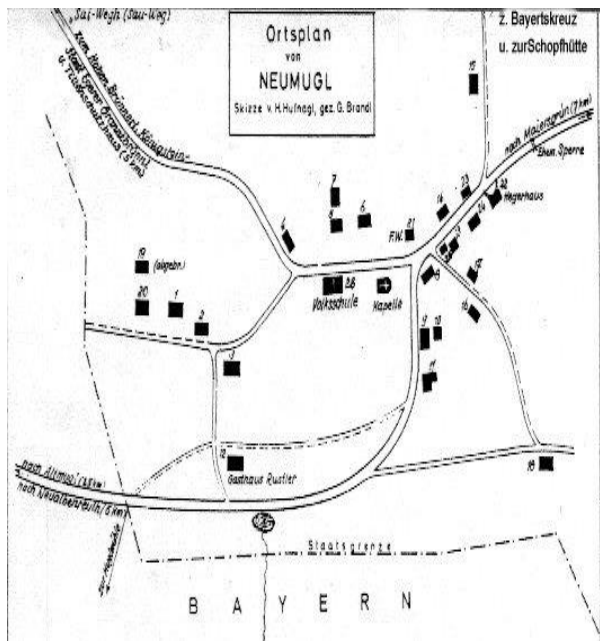
Čepice 60	1 ks	Vložka do kabátu 60	1 ks
Blůza 60	1 ks	Boty 60	1 pár
Kalhoty 60	1 ks	Brašna na spisy a mapy	1 spr.
Kabát 60	1 ks	Přilba	1 ks
Kapuce 60	1 ks	Vak 62	1 ks
Šle	1 ks	Mošna	1 ks
Vložka do blůzy 60	1 ks	Řemínek ustrojovací	1 ks
Vložka do kalhot 60	1 ks	Pytel spací	1 ks

Tabulka 6. Soupis jednotlivých stanovišť na Mohelenské rotě; převzato z Fondu 5. brigáda Pohraniční stráže Cheb – pohraniční kniha roty Mohelno rok, 1978 (2342), i. j. 1644

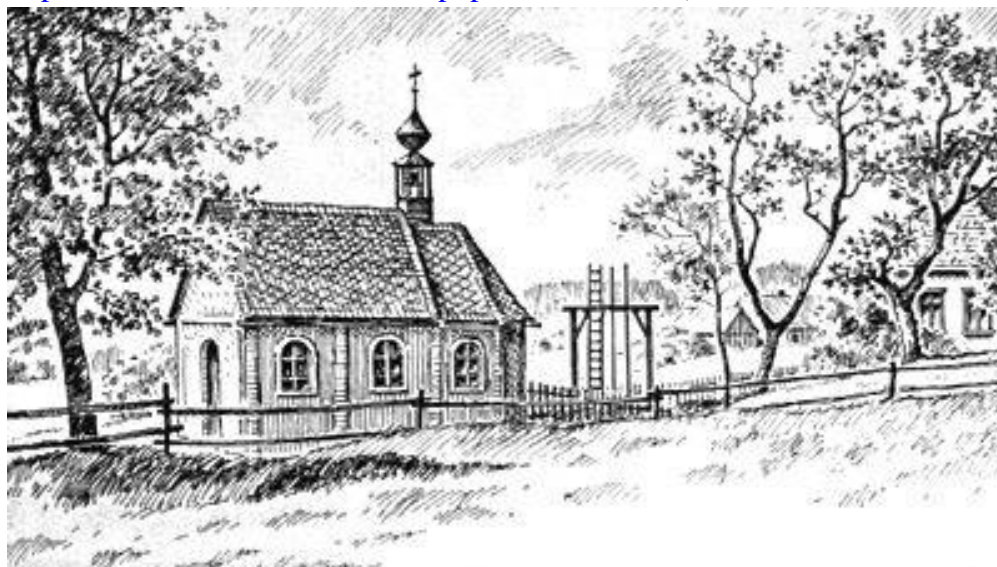
Pořadové číslo	Název stanoviště (úsek střežení)	Stanovený kód
1	VS roty	01
2	SR	02
3	OLGA	03
4	LOM	04
5	MATYÁŠ	05
6	VOZOVKA	06
7	POTOK	07
8	PLÁNSKÝ MŮSTEK	08
9	HÁJSKÁ KŘÍŽOVATKA	09
10	HÁJE	10
11	POD KOPCEM	11
12	SLOUP	12
13	STYK	13
14	MATYÁŠ	14
15	POSED	15
16	U KUP	16
17	VĚRA	17
18	6. SLOUP	18
19	12. SLOUP	19
21	18. SLOUP	21
22	TROUHELNÍK	22
23	HOLATA	23
24	MŮSTEK	24
25	SKALKA	25
26	HORNÍ VRATA	26
27	STARÝ STRÁŽNÝ	27
28	PŘEKÁŽKOVÁ CESTA	28
29	STARÝ STYKOVÝ PR.	29
30	STARÁ 2	30
31	VELKÁ LOUKA 1	31
32	VELKÁ LOUKA 2	32
33	PĚTKA POZOROVATELNA	33
34	SPÁLENIŠTĚ	34
35	STYKOVÁ PZ.	35

Obr. 1. (Vlevo) Soupis stavení v obci (Převzato z: Buchtele, Z. – Švandrlík, R. 1999: Z historie obce Nové Mohelno, HAMELIKA čís.8/1999 z 31. srpna 1999, 26-31.)

Obr. 2. (Vpravo) Plánek obce Nového Mohelna (Převzato z: Buchtele, Z. – Švandrlík, R. 1999: Z historie obce Nové Mohelno, HAMELIKA čís.8/1999 z 31. srpna 1999, 26-31.)

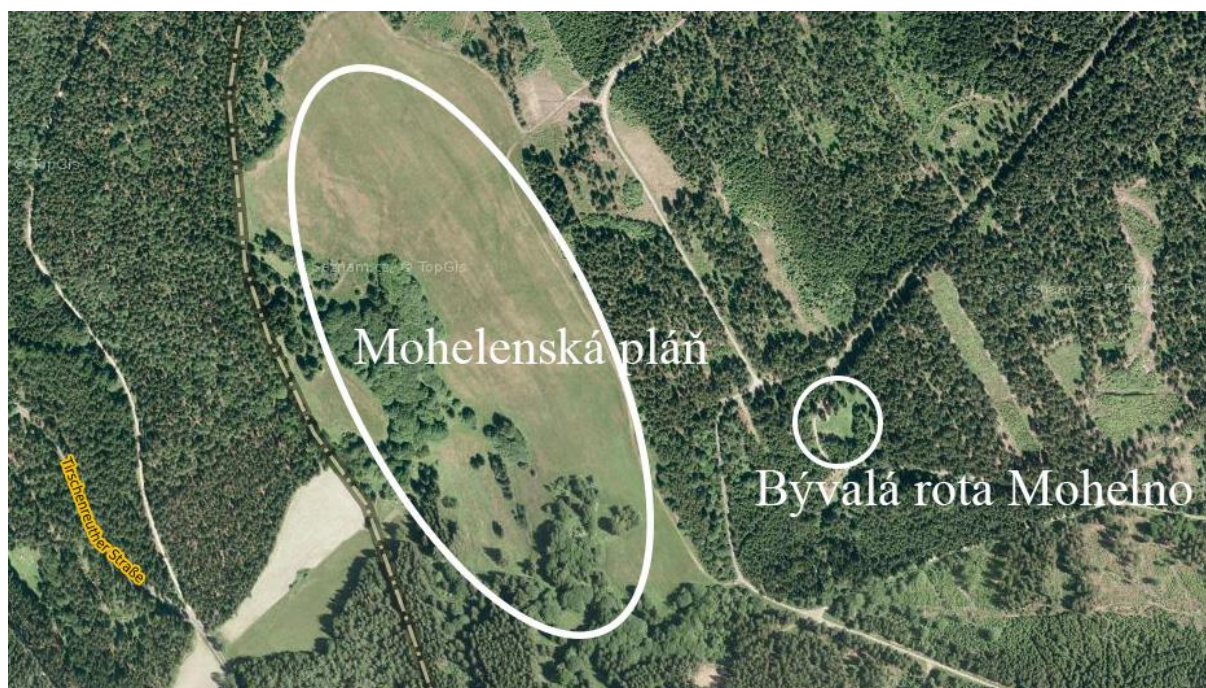

Obr. 3. Kaple sv. Šebestiána v zaniklé vesnici Nové Mohelno (Převzato z: <http://www.zanikleobce.cz/index.php?detail=252722>)

Obr. 4. Poloha Mohelenské pláně a roty Mohelno (zdroj www.mapy.cz)

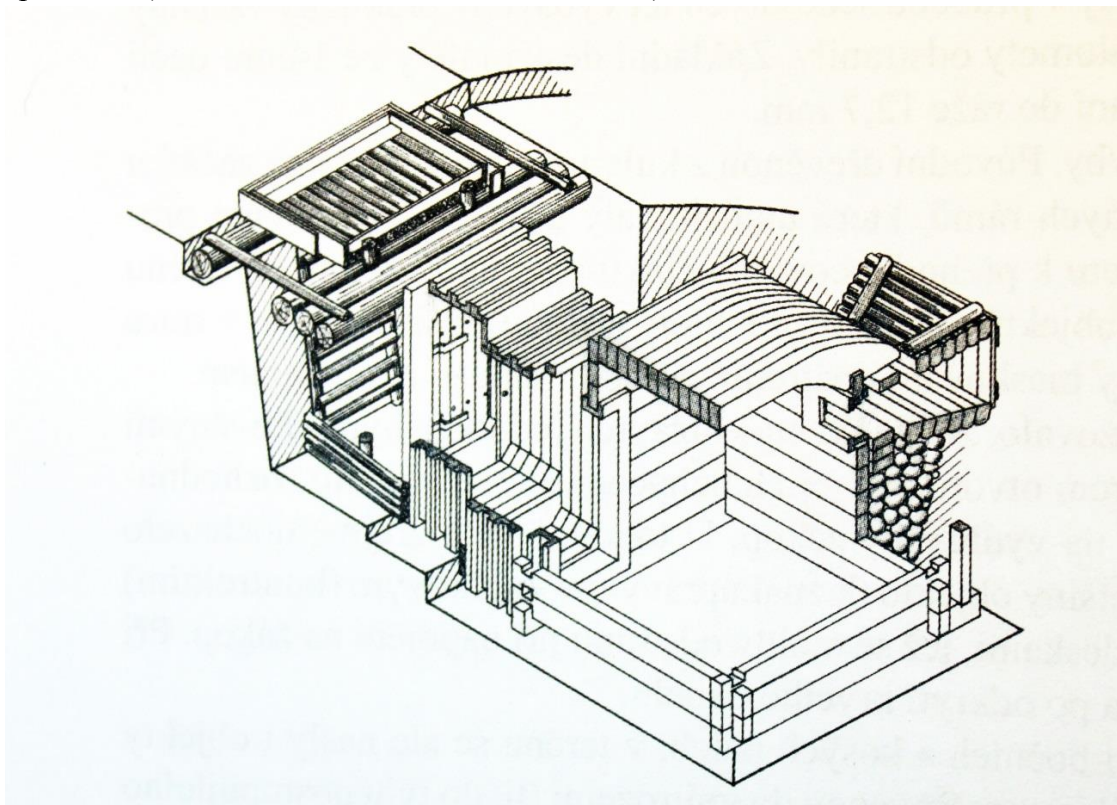
Obr. 5. Původní finské domky, postavené v počátcích roty (zdroj z: <http://www.vojensko.cz/mohelno-prelom-60-a-70-let?image=5>)

Obr. 6. Kousek pravého křídla roty a za ním dva domky pro velitele a jejich rodiny, na rotě stály v 70 letech (zdroj: <http://www.vojensko.cz/mohelno-70-leta?image=2>)

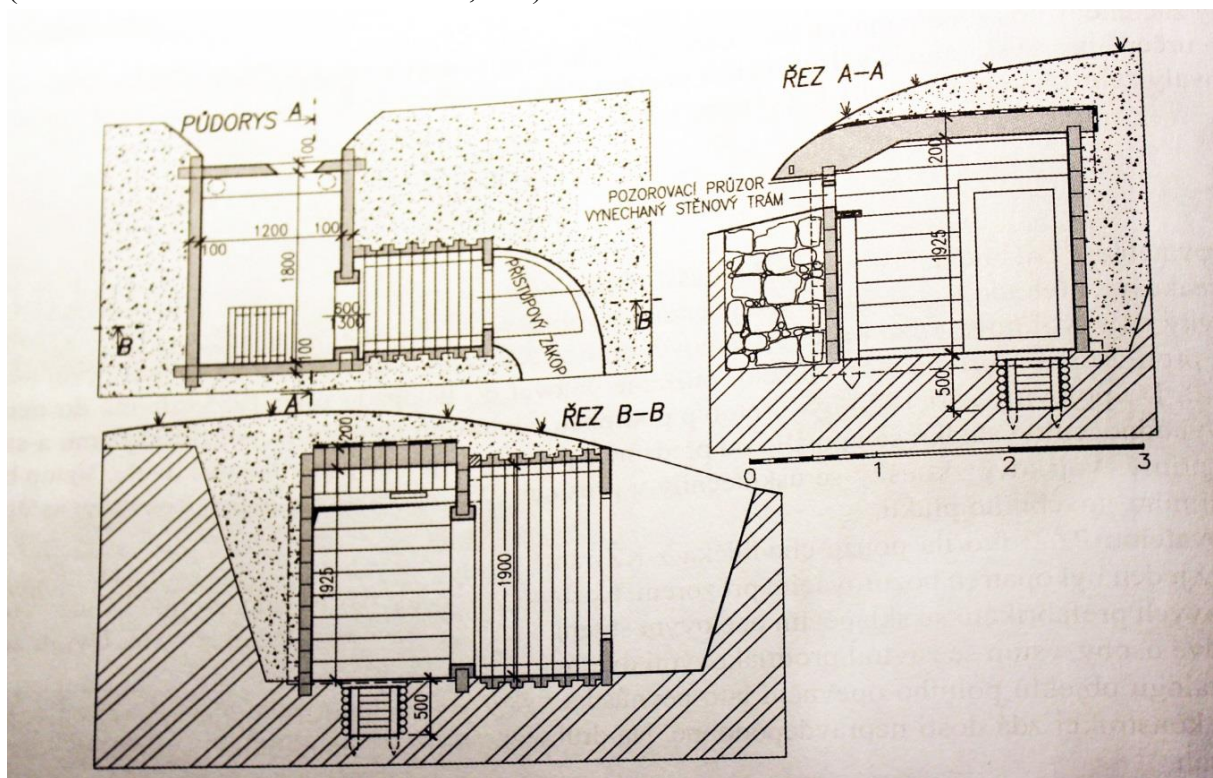

Obr. 7. Řez palebným srubem KŽ-1 z 23. 3. 1957, objekt má sestup provedený polním způsobem (Dubánek – Lakosil – Minařík 2008, 96).

Obr. 8. Plán pozorovatelný PŽ-1 bez nastavby pozorovacího otvoru a bez šachtového vstupu (Dubánek – Lakosil – Minařík 2008, 116).

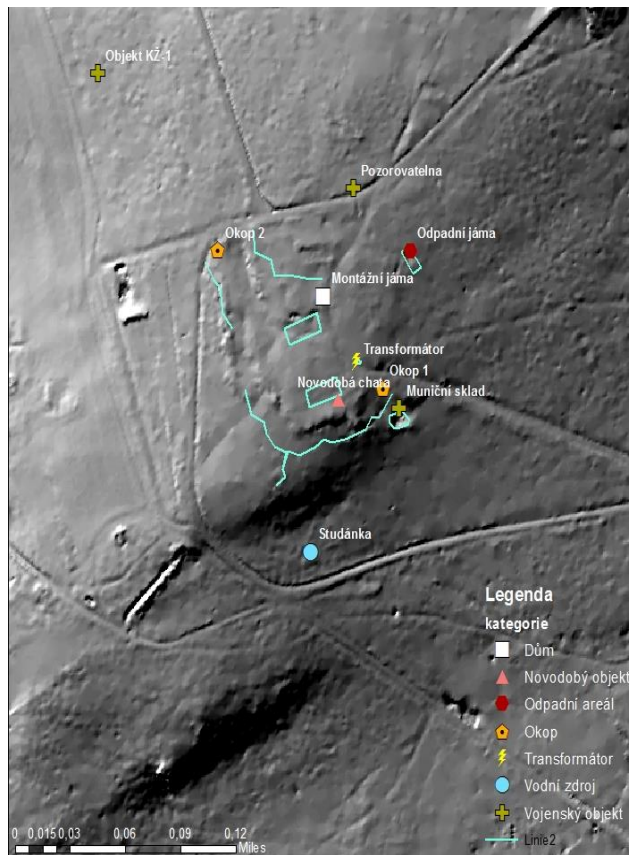
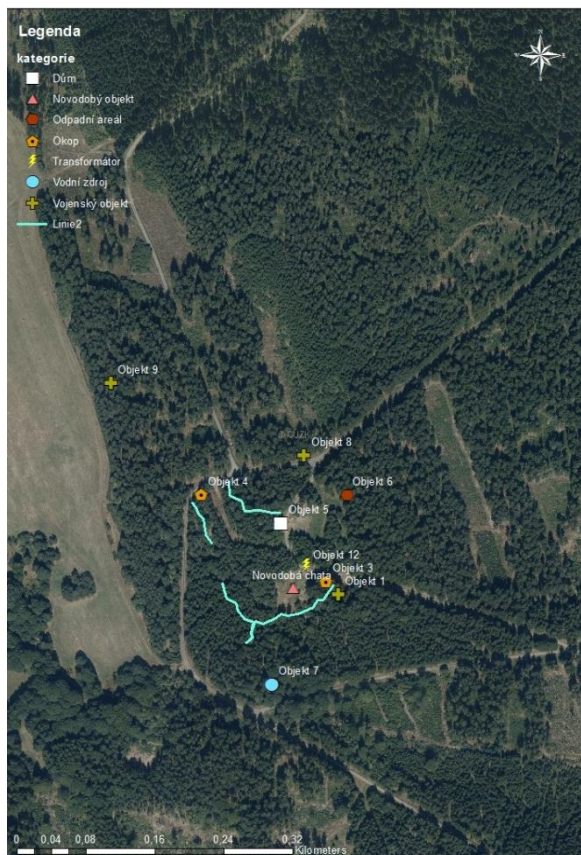
Obr. 9. Tzv. pojítka sloužící ke komunikaci mezi stanovišti.

Obr. 10. (Zleva), snímek znázorňující plánec s nalezenými objekty.

Obr. 11. (Zprava), lidarový snímek s plánkem roty a možnou interpretací objektů (plné zobrazení je k dispozici v příloze na CD).

Obr. 12. Objekt 1. interpretovaný jako bývalý muniční sklad roty.

Obr. 13. Detail zachované přístupové branky do muničního skladu.

Obr. 14. Nalezený objekt 2. interpretovaný jako okop vedoucí kolem spodní části roty.

Obr. 15. Ukončení okopu v lese, který pak dál pokračuje k hlavní komunikaci.

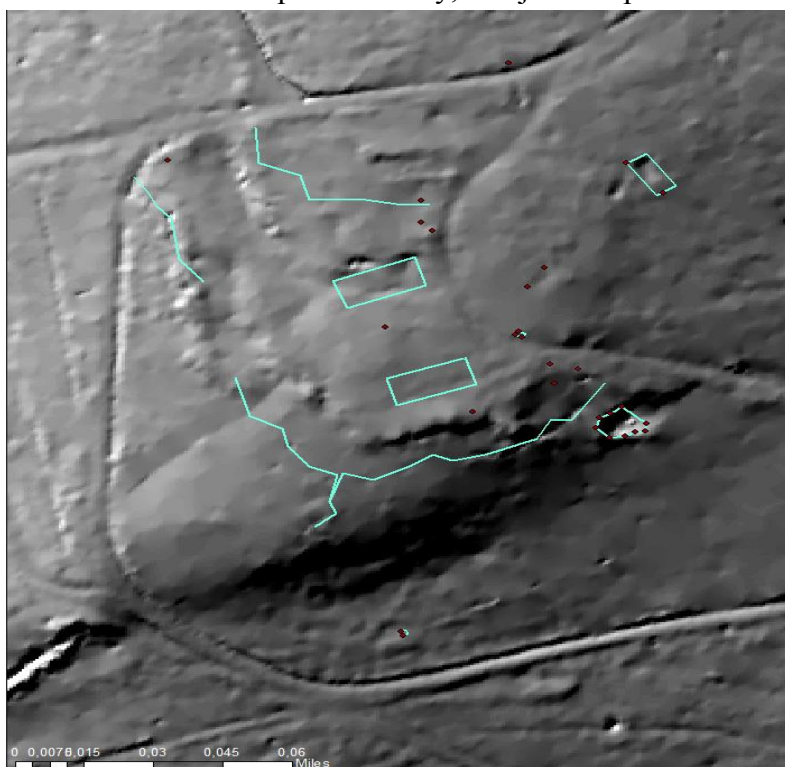

Obr. 16. Zákop v horní části roty

Obr. 17. Průběh zákopu okolo roty, kde je vidět přerušení v dolní části za lesní cestou.

Obr. 18. Objekt 3. interpretovaný jako okop, nacházející se mezi novodobou studnou a objektem 2.

Obr. 19. Okop nacházející se u hlavní komunikace, uvnitř část sloupu.

Obr. 20. a 21. Objekt 5. který mohl sloužit jako montážní jáma.

Obr. 22. Vyzděný objekt 6. s vysokou kumulací odpadu (i novodobého) a zvířecích kostí

Obr. 23. (Zleva) Detail objektu 6.

Obr. 24. (Zprava) Zvířecí kosti nacházející se ve vysoké koncentraci uvnitř i v okolí objektu 6

Obr. 25. Objekt 7. původní zdroj vody

Obr. 26. Objekt 8. interpretovaný jako pozorovatelná

Obr. 27. (Zleva) Průzor u pozorovatelné, stále jsou patrné železobetonové součásti
Obr. 28. (Zprava) Železobetonová součást poblíž pozorovatelné

Obr. 29. Objekt 9. interpretovaný jako palebný objekt KŽ-1.

Obr. 30. (Zleva) Detail pozorovacího průzoru.

Obr. 31. (Zprava) Pohled na objekt zezadu, kde je vidět jak splývá s krajinou.

Obr. 32. Objekt 10. interpretovaný jako bývalé stáje

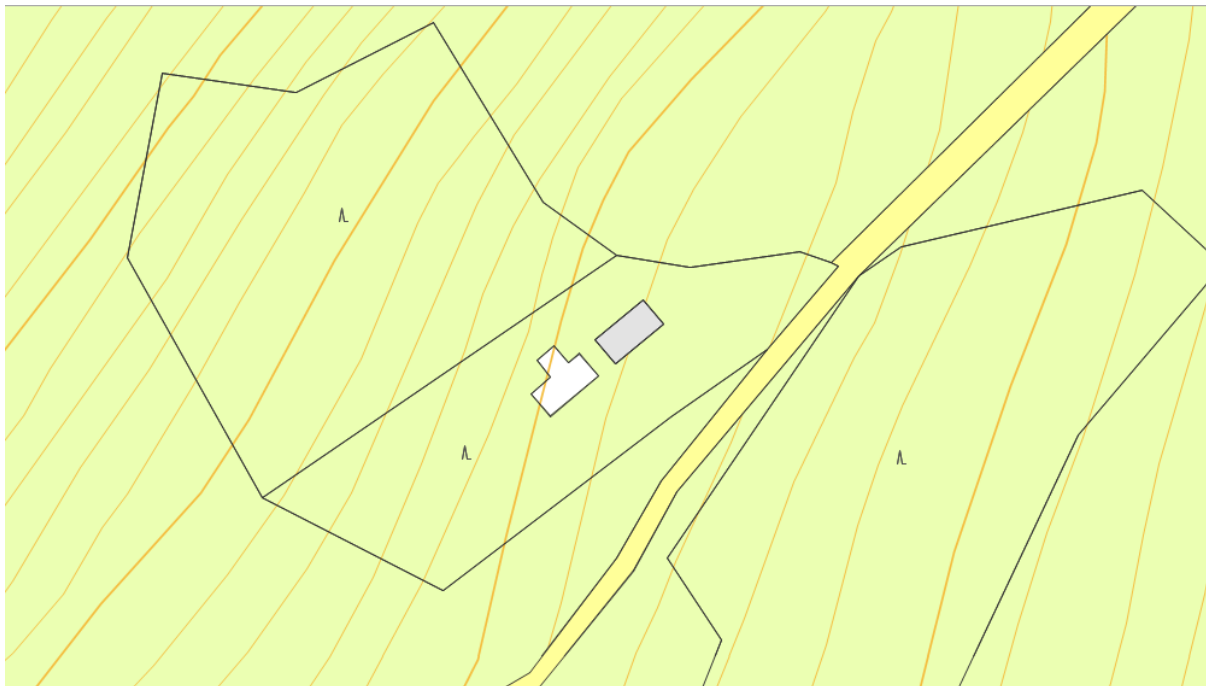

Obr. 33. Objekt 11. nalezený nedaleko objektu 10.

Obr. 34. Parcelace bývalých stájí (zdroj www.geoportalu.cuzk.cz)

Obr. 35. Objekt 12, možno interpretovat jako pozůstatky transformátoru.

Obr. 36. (Zleva) Skládka akumulátorů

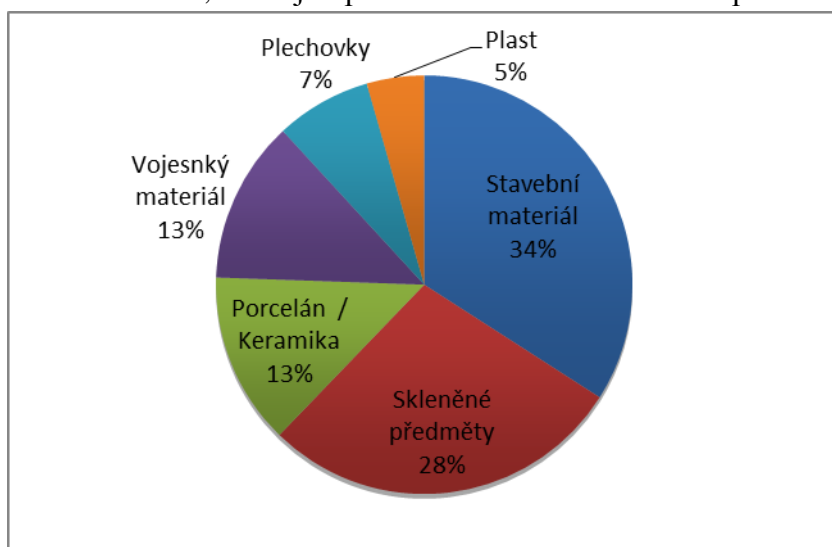
Obr. 37. (Zprava) Detail baterie

Obr. 38. Zástupné snímky pro kategorie nalezeného odpadu (sklo, keramika/porcelán, plech, suť, igelit, vojenský odpad).

Obr. 39. – Graf, ukazující procentuální materiální zastoupení na ploše 3x3m

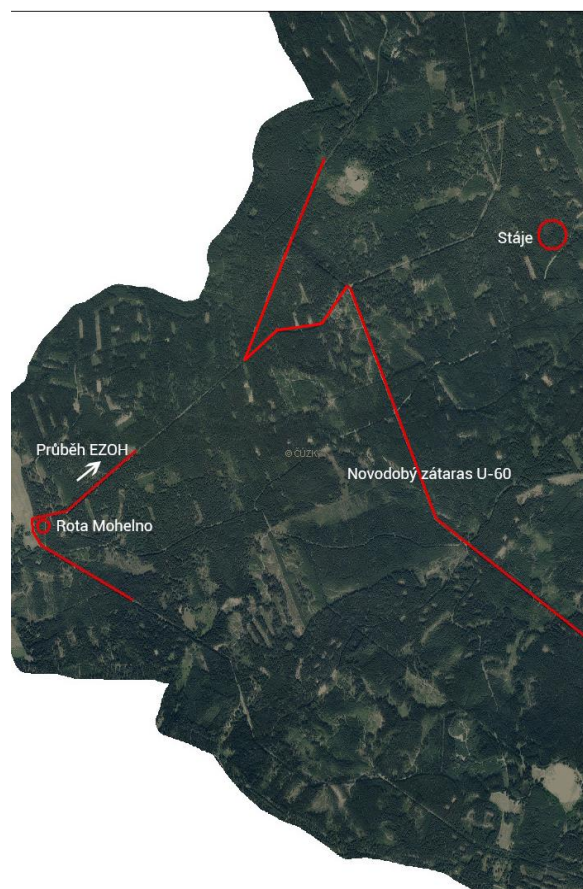
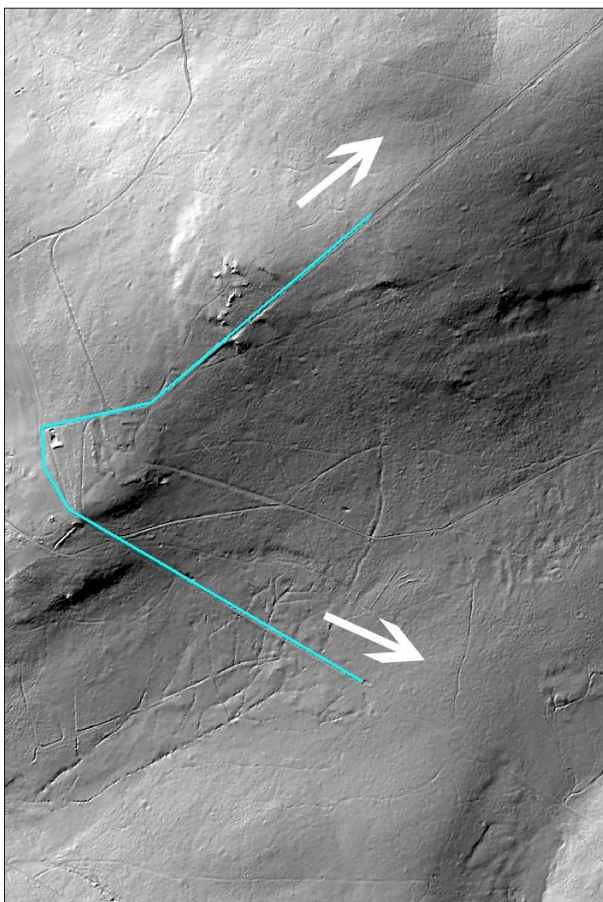

Obr. 40. Dobový snímek roty z roku 1958 (zdroj: <http://kontaminace.cenia.cz/>)

Obr. 41. (Zleva) Modrá čára ukazuje průběh EZOH kolem roty

Obr. 42. (Zprava) Celkový pohled na rotu a vývoj zátarasu.

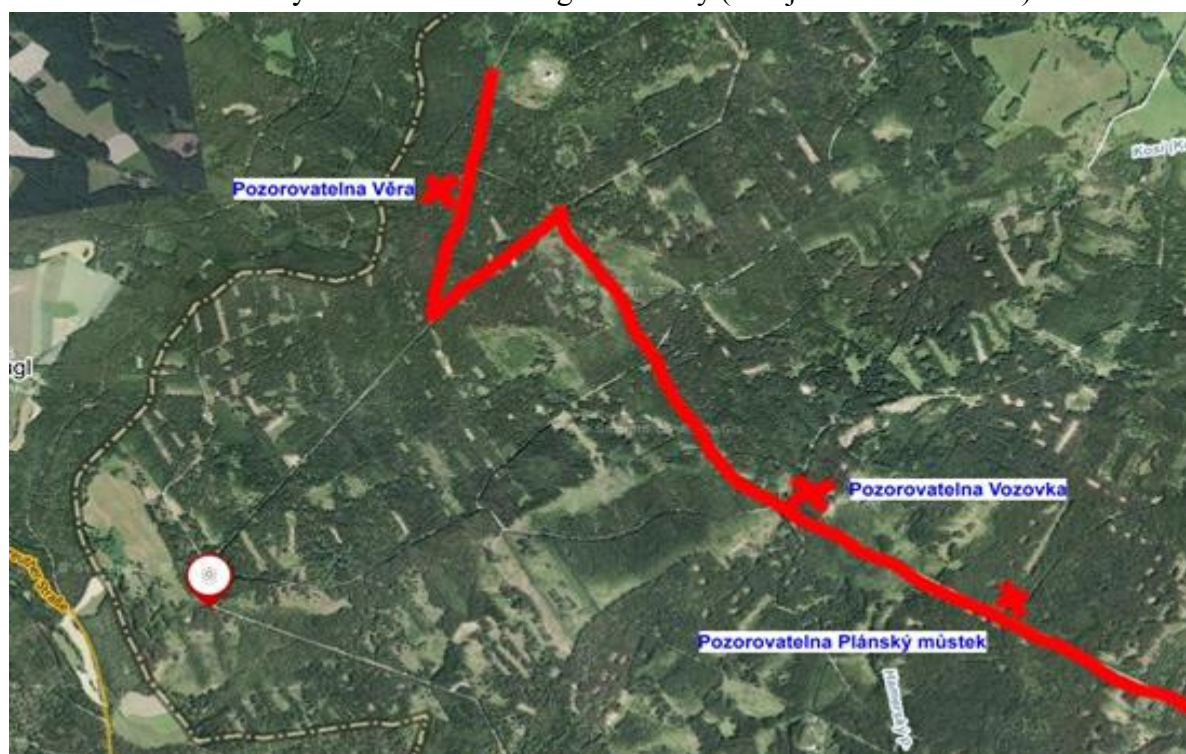

Obr. 43. Cesta, kudy vedla signální stěna

Obr. 44. Pozorovatelný v hlavním úseku signální stěny (zdroj od Informátora 2)

Obr. 45. Novodobá chata a jediná stavba na lokalitě Mohelno.

Obr. 46. (Zleva) Studánka Emila Hrušky

Obr. 47. (Zprava) Tabule umístěná na počť velitele.

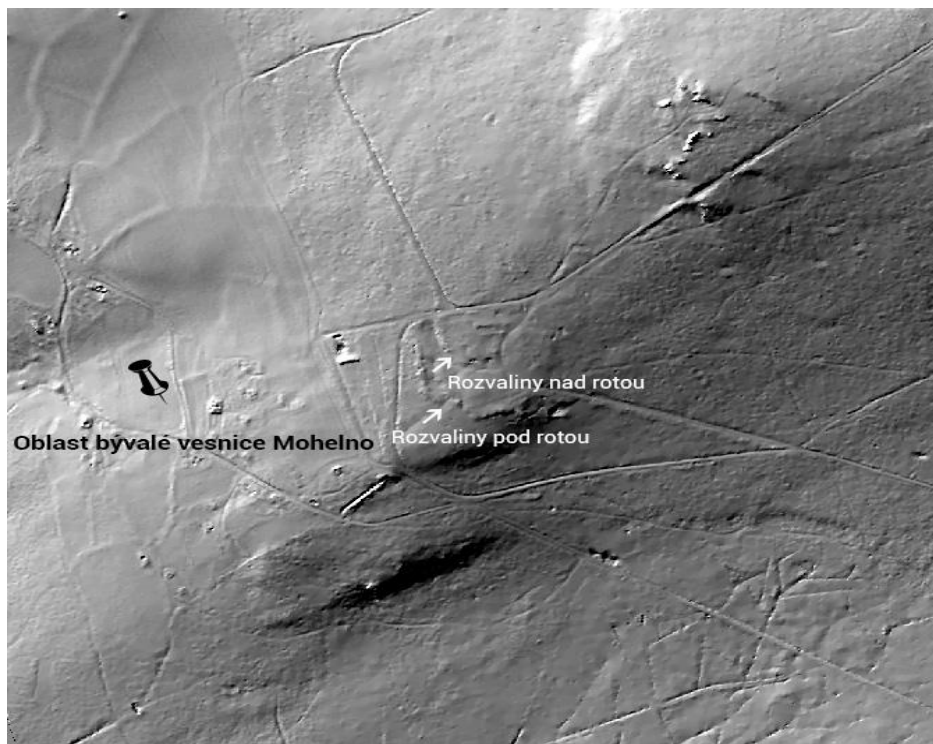

Obr. 48. a 49. Fotografie rozvalin a železobetonu

Obr. 50. Rozvaliny viditelné na lidar

Obr. 51. (Zleva) Bývalá hlavní komunikace k rotě

Obr. 52. (Zprava) Betonový schod nalezen za původní cestou

Obr. 53. (Zleva) Sloup s novodobým izolátorem

Obr. 54. (Zprava) Pozůstatky spojovací chodby nebo vydlážděného plácku mezi rotami.

Obr. 55. (Zprava) Vlnitý eternit pocházející zřejmě z kotců pro psy.

Obr. 55. (Zprava) Pozůstatky budovy nad objektem 12.

Obr. 56. (Zprava) Pozůstatky základů domu (nad montážní jámou)

Obr. 57. (Zprava) Sutiny nad montážní jámou.

